

Katechismus door ... Joannes Zwijsen, Aartsbisschop van Utrecht ... voorgeschreven ten gebruike in zijn Aartsbisdom

<https://hdl.handle.net/1874/236360>

Vak 94

mm 13356

Ti core h. 14
p. 123 laqueous construction

51

KATECHISMUS

Vak 9

51

DOOR ZIJNE HOOGWAARDIGHEID

JOANNES ZWIJSEN,

AARTSBISSCHOP VAN UTRECHT, ENZ. ENZ.

VOORGESCHREVEN TEN GEBRUIKE IN ZIJN AARTSBISDOM.

UTRECHT,

L. VAN ROSSUM,

het Stadhuis.

1876.

Lojaliteit

NES ZWIJSEN,

door de barmhartigheid Gods en de gunst van den Apostolischen Stoel, Aartsbisschop van Utrecht enz. enz., aan de geestelijkheid en de geloovigen van ons Aartsbisdom, zaligheid in den Heer.

Aangezien wij de zware verplichting hebben, om het onderwijs in de Christelijke leer binnen ons Aartsbisdom zóó te doen plaats hebben, dat daaruit de heilzaamste vruchten voor de zaligheid der zielen voortkomen, en dus, dat bij dat onderwijs van de zuiverheid der leer niet worde afgeweken; zoo hebben wij onze zorgen gewijd aan de uitgave van eenen Katechismus, welken wij ook bij dezen aan de Geestelijkheid en de Geloovigen aanbieden, en waarvan wij tevens het gebruik verpligtend maken.

Opdat wij zekerheid hebben, dat geene verandering of vervalsching in den tekst gebragt worde, verbieden wij het gebruik van Exemplaren van dezen Katechismus, die niet met onze toelating en goedkeuring mogten uitgegeven worden.

Het kenteeken van een en ander zal onze *handteekening* zijn, met hetwelk alle Exemplaren zullen voorzien zijn.

Gegeven te Haaren den 15 Augustus 1861.

H. J. Zwijzen

INLEIDING.

1. LES. OVER DE OPENBARING.

- V. Welke kennis is den mensch het noodzakelijkst?
- A. De kennis van God, en van hetgeen Hij wil dat wij gelooven en doen moeten om zalig te worden.
- V. Waarom is die kennis voor ons het noodzakelijkst?
- A. Omdat wij zonder die kennis niet kunnen zalig worden.
- V. Waaruit kunnen wij den goeden God kennen?
- A. Wij kunnen den goeden God kennen 1 door het licht onzer rede uit zijne werken, en 2 uit hetgeen Hij-zelf ons door zijne gezanten heeft laten verkondigen.
- V. Waaruit weten wij, 't geen God wil, dat wij doen en gelooven moeten om zalig te worden?
- A. God is zoo goed geweest, van ons dit door zijne gezanten te leeren.
- V. Wie zijn gezanten Gods?
- A. Gezanten Gods zijn die personen, tot wie God op verschillende wijzen heeft gesproken, opdat zij dit wederom aan anderen zouden bekend maken.
- V. Hoe worden de leeringen genoemd, die God ons door zijne gezanten heeft bekend gemaakt?
- A. Die leeringen worden genoemd: *de Goddelijke Openbaring*.
- V. Door wien heeft de goede God ons *alles* geleerd, wat wij gelooven en doen moeten om zalig te worden?
- A. De goede God heeft ons dat alles geleerd, door Zijn eigen Zoon, onzen goddelijken Zaligmaker Jezus Christus.
- V. Hoe noemen wij de leer, welke Jezus Christus den menschen heeft medegedeeld?
- A. Die leer noemen wij: *de Christelijke leer*.

2. LES. OVER KERK, OVERLEVERING EN BIJBEL.

- V. Op welke wijze is de leer van Christus tot ons gekomen?
- A. Christus heeft daartoe eene Kerk gesticht, welke Hij met zijn Goddelijk gezag bekleed heeft, om ons op eene onfeilbare wijze zijne leer te verkondigen.
- V. Wie waren de personen in de kerk, die Jezus met het leerambt belastte?
- A. De Apostelen, aan wier hoofd Jezus den II. Petrus aanstelde, en hunne wettige opvolgers.
- V. Waarin is de leer van Christus vervat?
- A. Die leer is geheel vervat in de overlevering, en is ook grootendeels opgeschreven in een boek, hetwelk men II. Schrift of Bijbel noemt.
- V. Wat is de overlevering?
- A. De overlevering is de leer, door Christus mondelings aan de apostelen bekend gemaakt, en van de tijden der Apostelen af voortdurend in de II. Kerk onderwezen.
- V. Wat is de Bijbel
- A. Een boek, door de gezanten Gods volgens ingeving van den II. Geest geschreven.
- V. Wat wil zeggen, volgens ingeving van den II. Geest?
- A. Dat de II. Geest de mannen in het schrijven zoodanig heeft verlicht en bestuurd, dat zij niets dan waarheid schreven.
- V. Uit welke twee voorname deelen bestaat de Bijbel?
- A. Uit het oude en nieuwe Testament.
- V. Door wie zijn de boeken des ouden Testaments geschreven?
- A. Door gezanten Gods, die voor de komst van Christus leefden.
- V. Door wie is het nieuwe Testament geschreven?
- A. Door de Apostelen en Evangelisten.
- V. Waardoor alleen kunnen wij met zekerheid weten, welke waarheden in de overlevering en den Bijbel vervat zijn?
- A. Wij kunnen dit alleen met zekerheid weten, door de onfeilbare kerk van Christus.

- V. Hoe kan men de christelijke leer op eene gemakkelijke wijze verdeelen?
- A. In drie hoofddeelen, waarvan het 1. ons leert, wat wij moeten gelooven, het 2. wat wij moeten doen en laten; het 3. welke genade-middelen wij moeten gebruiken.

I. HOOFDSTUK.

Wat wij moeten gelooven.

3. LES. DE APOSTOLISCHE GELOOFSBELIJDENIS.

- V. Wat is gelooven?
- A. Iets met zekerheid aannemen, op de getuigenis van een ander.
- V. Wat wil zeggen: aan God gelooven?
- A. Aan God gelooven wil zeggen, met zekerheid aannemen, wat God ons heeft bekend gemaakt, omdat God het gezegd heeft.
- V. Waarin is op eene beknopte wijze vervat wat wij vooral moeten gelooven?
- A. In de Apostolische Geloofsbelijdenis.
- V. Waarom wordt zij de Apostolische Geloofsbelijdenis genoemd?
- A. Omdat zij van de Apostelen voortkomt.
- V. Hoe luidt die Geloofsbelijdenis?
- A. 1. Ik geloof in God, den almachtigen vader, schepper van hemel en van aarde, 2. en in Jezus Christus, zijn eenigen zoon, onzen Heer; 3. die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de Maagd Maria; 4. die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven. 5. Hij is nedergedaald ter helle, ten derden dage verrezen van de dooden. 6. Hij is opgeklimmen ten hemel, zit ter rechterhand van God, den Almachtigen Vader. 7. Van dáár zal hij komen oordeelen de levenden en de dooden. 8. Ik geloof in den Heiligen Geest; 9. de heilige katholieke kerk. gemeenschap der heiligen; 10. vergiffenis der zonden; 11. verrijzenis des vleesches; 12. en het eeuwige leven. Amen.

4. LES. HET 1. ARTIKEL DER GELOOFSBELIJDENIS

V. Hoe luidt het eerste artikel der Geloofsbelijdenis?

A. Ik geloof in God, den almachtigen vader, schepper van hemel en van aarde.

V. Wat is God?

A. God is een oneindig volmaakte geest, schepper van hemel en aarde, van wien alle goed voortkomt.

V. Waarom noemt gij God een geest?

A. Omdat God wil en verstand bezit, en geen ligchaam heeft.

V. Waarom noemt gij God oneindig volmaakt?

A. Omdat God alléén alle goede eigenschappen in den hoogsten graad bezit, en alle goed van Hem voortkomt.

V. Wat zijn wij aan den oneindig volmaakten God vooral verschuldigd?

A. Dat wij Hem als het opperste goed boven alles be-minnen, en jegens Hem eerbied en gehoorzaamheid betoonen.

V. Noem eenige der oneindige volmaaktheden Gods?

A. God is eeuwig en onveranderlijk; — almachtig, oneindig goed en barmhartig; — oneindig wijs, alwetend en heilig; — regtvaardig en alomtegenwoordig.

V. Waarom noemt gij God eeuwig?

A. Omdat God geen begin heeft gehad, en ook geen einde hebben zal.

V. Waarom noemt gij God onveranderlijk?

A. Wij noemen God onveranderlijk, omdat God altijd dezelfde blijft, en nooit verandert.

5. LES. VERVOLG OVER DE VOLMAAKTHEDEN GODS

V. Waarom noemt gij God almachtig?

A. Wij noemen God almachtig, omdat Hij alles kan, wat Hij wil.

V. Waarom noemt gij God oneindig goed?

A. Wij noemen God oneindig goed, omdat God vol-liefde is, en uit liefde alle goed aan ons geeft.

V. Op wien moeten wij dus altijd geheel ons vertrouwen stellen?

- A.** Op den almachtigen en oneindig goeden God, die ons alle goed kan geven, en gaarne geven wil.
- V.** Waarom noemt gij God barmhartig?
- A.** Wij noemen God barmhartig, omdat God den zondaars, die zich oprecht bekeeren, gaarne vergeeft, en hen weder in zijne vriendschap aanneemt.
- V.** Waartoe moet die barmhartigheid Gods ons aansporen?
- A.** Om, wanneer wij het ongeluk gehad hebben eene zonde te bedrijven, terstond aan God vergeving te vragen.
- V.** Wat wil zeggen: God is oneindig wijs?
- A.** God is oneindig wijs wil zeggen, dat God alles op de beste wijze weet in te rigten, om het doel, wat Hij wil, te bereiken.
- V.** Wat wil zeggen: God is alwetend?
- A.** God is alwetend wil zeggen, dat God alles met zekerheid weet, hetgeen gebeurd is, wat nog gebeurt, wat gebeuren zal, en zelfs onze geheimste gedachten.
- V.** Waarom noemt gij God heilig?
- A.** Wij noemen God heilig, omdat God de deugd alleen wil en de zonde verafschuwt.
- V.** Moeten wij om die alwetendheid en heiligheid Gods, alles vastelijk gelooven, wat God ons zegt?
- A.** Ja, wij moeten alles vastelijk gelooven, wat God ons zegt, omdat God alles weet en nooit liegen kan.
- V.** Waarom noemt gij God regtvaardig?
- A.** Wij noemen God regtvaardig, omdat Hij ieder naar zijne werken beloont en straft.
- V.** Wat wil zeggen: God is alomtegenwoordig?
- A.** God is alomtegenwoordig wil zeggen, dat God overal is, in den hemel, op aarde en op alle plaatsen.
- V.** Is het heilzaam gedurig aan Gods regtvaardigheid en alomtegenwoordigheid te denken?
- A.** Ja; omdat dit zoo zeer in staat is, ons eene heilzame vrees voor de zonde in te boezemen, en van de zonde terug te houden.

6. LES. OVER DE H. DRIEVULDIGHEID.

- V. Waarom zeggen wij : ik geloof in God »den Vader?''
- A. Omdat in God meer personen zijn , van welke de eerste persoon *Vader* genoemd wordt.
- V. Hoeveel personen zijn er dan in God ?
- A. Er zijn drie personen in God , de Vader , de Zoon en de H. Geest.
- V. Zijn alle drie personen waarachtig God ?
- A. Ja , de Vader is waarachtig God , de Zoon is waarachtig God , de H. Geest is waarachtig God.
- V. Zijn er dan geen drie Goden ?
- A. Neen , er is maar één God ; de drie personen zijn slechts één God.
- V. Waarom zijn de drie personen slechts één God ?
- A. Omdat zij alle drie maar ééne en dezelfde natuur of één en hetzelfde wezen hebben.
- V. Kan de eene persoon ook iets meer zijn , dan de andere persoon ?
- A. Neen ; omdat zij alle drie ééne en dezelfde natuur of een en hetzelfde wezen hebben , daarom zijn zij alle drie even volmaakt , even wijs , even magtig.
- V. Is er dan geen onderscheid tusschen Vader , Zoon en H. Geest ?
- A. In hun wezen is geen onderscheid ; maar wel in de personen , zoodat de Vader niet de Zoon , de Zoon niet de Vader , en de H. Geest niet de Vader of Zoon is.
- V. Waarin zijn de drie personen van elkander onderscheiden.
- A. Hierin : dat de Vader van alle eeuwigheid bestaat , en door niemand is voortgebracht ; dat de Zoon van alle eeuwigheid uit den Vader geboren is , en de H. Geest van alle eeuwigheid uit den Vader en den Zoon voortkomt.
- V. Hoe noemen wij dit geheim van één God in drie personen ?
- A. Wij noemen dit : het geheim der H. Drievuldigheid.
- V. Kunnen wij dat geheim begrijpen ?
- A. Neen , dit is verre boven ons zwak verstand verheven.

7. LES. OVER DE SCHEPPING.

- V. Waarom noemen wij God, Schepper van hemel en aarde?
- A. Omdat God hemel en aarde en al, wat daarin is, geschapen heeft.
- V. Wat beteekent het woord *Scheppen*?
- A. Scheppen beteekent, iets voortbrengen uit niets.
- V. Waardoor heeft God alles geschapen?
- A. God heeft alles geschapen door zijnen almachtigen wil.
- V. Tot welk doel heeft God de wereld geschapen?
- A. Ten eerste tot zijne verheerlijking, en ten andere tot geluk van den mensch.
- V. Wat doet God, opdat de wereld in stand blijve en aan haar doel beantwoorde?
- A. God onderhoudt en regeert de wereld.
- V. Wat wil zeggen, God *onderhoudt* de wereld?
- A. God onderhoudt de wereld wil zeggen, God maakt, dat de wereld blijft bestaan.
- V. Wat wil zeggen, God *regeert* de wereld?
- A. God regeert de wereld wil zeggen, God zorgt voor alles en bestuurt alles, tot bereiking van het doel, waarom Hij de wereld geschapen heeft.
- V. Hoe noemen wij die regering en leiding Gods?
- A. Deze noemen wij de Goddelijke voorzienigheid.

8. LES. OVER DE ENGELIEN.

- V. Welke zijn de redelijke schepselen, die God geschapen heeft?
- A. De redelijke schepselen, die God geschapen heeft, zijn de engelen en de menschen.
- V. Hoe waren de engelen, toen God hen schiep?
- A. Zij waren alle goede en gelukkige geesten, met de heerlijkste gaven, ook met vrijheid voorzien.
- V. Zijn alle engelen goed en gelukkig gebleven?
- A. Neen: eenige zijn aan God ongehoorzaam geworden, en daarom in de hel gestort; andere zijn aan God gehoorzaam gebleven, en daarom voor eeuwig bij God in den hemel.

- V. Hoe worden de verdoemde engelen genoemd?
- A. De verdoemde engelen worden duivels genoemd.
- V. Welke is de bestemming der goede engelen?
- A. Hunne bestemming is God te dienen en te loven, en den menschen behulpzaam te zijn.
- V. Hoe noemen wij de engelen, die meer bijzonder over de menschen waken?
- A. Die engelen noemen wij engelbewaarders.
- V. Heeft ieder mensch een engelbewaarder?
- A. Ja, ieder mensch heeft een engel, die hem van het begin tot het einde zijns levens bewaart.
- V. Welk is de bediening van onzen engelbewaarder?
- A. Ons van den boozen vijand te bevrijden, onze gebeden aan God op te dragen, en onze ziel in het uiterste te beschermen.
- V. Wat zijn wij aan de goede engelen verschuldigd?
- A. Wij moeten hen godvruchtig vereeren, hen voor hunne zorgen danken, en hunne ingevingen volgen.
- V. Doen de kwade engelen of duivels ook iets, om ons ongelukkig te maken?
- A. Ja; zij trachten op alle wijze ons tot zonde te brengen, en van God en zijne dienst af te trekken.
- V. Wat moeten wij doen, om hunne aanvallen te wederstaan?
- A. Waken, bidden, op God vertrouwen en met Gods hulp hun moedig wederstand bieden.

9. LES. OVER DEN MENSCH.

- V. Wat is de mensch?
- A. Een redelijk schepsel Gods, naar Gods evenbeeld geschapen, bestaande uit eene onsterfelijke ziel en een sterfelijk ligchaam.
- V. Waartoe is de mensch geschapen?
- A. Om in dit leven God te kennen, te dienen, te beminnen, en Hem na dit leven eeuwig te aanschouwen.
- V. Wie waren de eerste menschen, door God geschapen?
- A. De eerste menschen waren Adam en Eva.
- V. Waar plaatste God de eerste menschen?

- A. In het aardſche Paradijs, eenen aangenamen en ſchoonen luſthof.
- V. In welk een ſtaat ſchiep God de eerſte menſchen?
- A. In een ſtaat van onſchuld en heiligheid, van geluk en onſterfelijkheid.
- V. Hoedanig was in dien ſtaat hun verſtand en vrije wil?
- A. Hun verſtand konde gemakkelĳk God en zĳn heiligen wil kennen, en hun vrije wil was tot het goede geneigd.
- V. Wat moeſten zij doen, om in dien gelukkigigen ſtaat te blijven en eeuwig gelukkig te worden?
- A. Zij moeſten aan God gehoorzaam zĳn, en Hem getrouwelijk dienen.
- V. Waardoor heeft God hunne gehoorzaamheid willen beproeven?
- A. Door hun een gebod te geven, dat zij van de vrucht eens booms, die midden in het paradijs ſtond, niet zouden eten.

10. LES. OVER DE ERFZONDE.

- V. Zĳn Adam en Eva aan God gehoorzaam geweest?
- A. Neen, zij hebben van de verboden vrucht gegeten.
- V. Hoe zĳn ze tot die ongehoorzaamheid gekomen?
- A. De duivel, in de gedaante eener slang, verleidde Eva, en Eva verleidde Adam.
- V. Was die ongehoorzaamheid van Adam en Eva een groote zonde?
- A. Het was een groote zonde, omdat zij den duivel meer geloofden dan God, en zich door den duivel tot hoovaardigheid lieten verleiden.
- V. Welke ſtraffen heeft die zonde hun naar ziel en ligchaam berokkend?
- A. Naar de *ziel* verloren zij de genade Gods en het regt op den hemel; naar het *ligchaam* werden zij aan lijden en dood onderworpen.
- V. Hoedanig was hun verſtand en hun vrije wil na de zonde?
- A. Hun verſtand was verduiſterd, en hun vrije wil verzwakt en tot het kwade geneigd.

- V. Heeft Adam alleen zich-zelfen door de zonde ongelukkig gemaakt?
- A. Neen, hij heeft door de zonde al zijne nakomelingen in het ongeluk medegesleept.
- V. Hebben zijne nakomelingen die zonde ook met de daad bedreven?
- A. Zij hebben die zonde niet met de daad bedreven, doch overgeërfd, en moeten de straffen van die zonde dragen.
- V. Welke zijn de straffen, welke de nakomelingen moeten dragen?
- A. Dat zij geboren worden in de slavernij des duivels, beroofd van Gods genade en het regt op den hemel, en ook aan lijden en dood onderworpen.
- V. Heeft de zonde ook hun verstand en hun vrije wil benadeeld?
- A. Ja; hun verstand is verduisterd en hun vrije wil verzwakt.
- V. Hoe noemen wij de zonde, die, door Adam bedreven, op alle menschen overgaat?
- A. Die zonde noemen wij erfzonde.
- V. Zijn alle menschen, zonder uitzondering, met de erfzonde bevekt?
- A. Alle menschen zijn daarmede bevekt, behalve onze Verlosser Jezus Christus, en zijne moeder de H. Maagd Maria.

11. LES. OVER DE BELOFTE VAN EEN VERLOSSER. ENZ.

- V. Hoe zoude het nu na de zonde van Adam in eeuwigheid met de menschen gaan, indien God hen niet hielp?
- A. Indien God de menschen niet te hulp kwame, zoude er niet één mensch in den hemel kunnen komen.
- V. Heeft God ook hulp en redding aan de menschen beloofd?
- A. Ja; God beloofde een redder, die de menschen van de zonde verlossen en hen zoude helpen, om wederom den hemel te verdienen.

- V. Wanneer gaf God die blijde belofte?
- A. God gaf die belofte terstond, nadat Adam en Eva gezondigd hadden; naderhand heeft Hij die belofte dikwijls hernieuwd.
- V. Werd die belofte spoedig vervuld?
- A. Neen, eerst omstreeks vier duizend jaren daarna.
- V. Moesten dan alle menschen, die vóór de komst des Verlossers stierven, eeuwig van den hemel beroofd blijven?
- A. Neen; zij konden, om de verdiensten van den beloofden Verlosser, met Gods hulp den hemel verdienen.
- V. Blevén de eerste nakomelingen van Adam en Eva voortaan aan God getrouw?
- A. Neen; al spoedig maakten zich eenigen aan groote zonden schuldig, en later gaven zich bijna allen aan de zonde over.
- V. Met welke verschrikkelijke straf heeft God die zondige menschen gekastijd?
- A. God liet door den zondvloed alle menschen omkomen, behalve den godvreezenden Noë en deszelfs huisgezin.
- V. Blevén de menschen na den zondvloed aan God getrouw?
- A. Neen; zij vielen van God af, en maakten zich aan afgoderij schuldig.
- V. Was er niet een enig volk, dat de kennis van den waren God bleef behouden?
- A. Ja; God had zich de Joden of Israëlieten tot een bijzonder volk bestemd, hetwelk de kennis van den waren God moest bewaren.
- V. Wie waren de stamvaders van dat uitverkoren volk?
- A. De stamvaders waren Abraham, Isaäk en Jacob.
- V. Had God ook aan de Joden geleerd, hoe zij Hem moesten dienen?
- A. Ja; God had hun daartoe door Mozes eene bijzondere wetgeving geschonken.
- V. Moest de beloofde Verlosser uit het Joodsche volk voortkomen?
- A. Ja; God had dit uitdrukkelijk door de oudvaders en profeten beloofd.

12. LES. HET 2. ARTIKEL DER GELOOFSBELIJDENIS.

V. Hoe luidt het tweede artikel der Geloofsbelijdenis?

A. En in Jezus Christus, zijn eenigen Zoon, onzen Heer.

V. Wie is dan de groote Verlosser, dien God beloofd had te zenden?

A. Die beloofde Verlosser is Jezus Christus, Gods eenige Zoon, onze Heer.

V. Wat beteekenen de namen »Jezus Christus?»

A. Jezus beteekent »Zaligmaker,» Christus beteekent »gezalfd.»

V. Wat belijden wij door die woorden »Jezus Christus, Gods eenigen Zoon?»

A. Wij belijden, dat Jezus Christus de tweede persoon van de H. Drievuldigheid alléén van eeuwigheid uit den Vader geboren is, en dat Hij waarachtig God is, gelijk de Vader en de H. Geest.

V. Zijn wij ook geen kinderen Gods?

A. Ja, wij zijn ook kinderen Gods, maar door een bijzondere gunst als kinderen aangenomen.

V. Waarom noemen wij Jezus Christus: »onze Heer?»

A. Omdat Jezus God is, aan wien alle menschen toebehooren; en omdat Hij ons door zijn bloed van de slavernij des duivels heeft vrijgekocht.

13. LES. HET 3. ARTIKEL DER GELOOFSBELIJDENIS.

V. Hoe luidt het derde artikel der geloofsbelijdenis?

A. Die ontvangen is van den H. Geest, geboren uit de Maagd Maria.

V. Van wien wordt dit gezegd: »ontvangen van den H. Geest en geboren uit de Maagd Maria?»

A. Van Jezus Christus, Gods eenigen Zoon, onzen Heer.

V. Wat heeft Gods Zoon gedaan, om onze Verlosser te worden?

A. Gods Zoon is voor ons mensch geworden.

V. Wat wil zeggen, Hij is mensch geworden.

A. Dit wil zeggen, Hij heeft de menschelijke natuur, dat is, een menschelijk ligchaam en eene menschelijke ziel aangenomen.

- V. Hoe is Gods Zoon mensch geworden?
- A. Hij is ontvangen van den H. Geest, en geboren uit de Maagd Maria.
- V. Wie was dus de moeder van Gods Zoon, uit wie Hij als mensch geboren werd?
- A. De heilige, onbevleete Maagd Maria.
- V. Van wien heeft de H. M. Maria haren goddelijken Zoon ontvangen.
- A. Zij heeft haren Zoon ontvangen van den H. Geest.
- V. Is dan de H. M. Maria waarlijk de moeder Gods?
- A. Zij is waarlijk de moeder Gods, omdat zij Jezus Christus, die God en mensch te zamen is, heeft ter wereld gebracht.
- V. Is de H. Maagd altijd maagd geweest en gebleven?
- A. Ja, dit wordt uitdrukkelijk door de H. Kerk geleerd.
- V. Is de H. Jozef ook de Vader van Jezus?
- A. Neen; de H. Jozef was slechts zijn voedstervader.
- V. Is Gods Zoon, toen Hij mensch werd, ook God gebleven?
- A. Ja; en daarom is Hij God en mensch te gelijk; waarachtig God en waarachtig mensch.
- V. Hoe vele naturen zijn er dus in Christus?
- A. Twee naturen zijn er in Christus: de goddelijke natuur en de menschelijke natuur.
- V. Zijn er ook twee personen in Christus?
- A. Neen; Jezus is slechts één persoon, en wel een Goddelijk persoon; de beide naturen zijn in één persoon onafscheidbaar vereenigd.
- V. Waarom is Gods Zoon voor ons mensch geworden?
- A. Om ons van de slavernij des duivels en den eeuwigen dood te verlossen, en om ons door zijn voorbeeld en zijn leer den weg des hemels aan te wijzen.

14. LES. OVER DEN VERLOSSER EN ZIJNE GEBOORTE

- V. Waar is Jezus geboren?
- A. Te Bethlehem in eenen stal.
- V. Hoe heeft God de geboorte van zijn menschengeworden Zoon door de engelen aangekondigd en verheerlijkt?

- A. Eene groote menigte engelen daalden van den hemel af, en zongen het schoone loflied: Eere zij God in den hooge en vrede op aarde den menschen van goeden wille.
- V. Wie waren de gelukkigste menschen, die 't eerst het goddelijk kind in den stal kwamen aanbidden?
- A. De vrome en eenvoudige herders, die van een engel gehoord hadden, dat de Verlosser der wereld geboren was.
- V. Wanneer viert de H. Kerk het groote feest van Jezus geboorte?
- A. Dit feest viert de H. Kerk op Kersmis.
- V. Wanneer hadden Simeon en Anna het geluk van Jezus als den Zaligmaker te erkennen?
- A. Toen Jezus, veertig dagen na zijne geboorte, door Maria in den tempel aan God werd opgedragen.
- V. Op welken feestdag wordt ons die opoffering van Jezus in den tempel herinnerd?
- A. Op den feestdag van Maria Zuivering of Lichtmis.
- V. Maakte God de geboorte van den Zaligmaker ook buiten het Joodsche land bekend?
- A. Ja; God maakte ze, door de verschijning van een buitengewone ster, bekend aan de drie koningen of wijzen in het Oosten.
- V. Wat deden de drie koningen, toen zij de ster zagen?
- A. Zij gingen terstond het kind opzoeken, eerst te Jeruzalem en vervolgens te Bethlehem, waar zij 't kind vonden.
- V. Hoe bewezen de drie koningen den Zaligmaker hunne vereering?
- A. Zij vielen voor Hem neder, baden Hem aan en gaven Hem groote geschenken.
- V. Wanneer wordt de gedachtenis gevierd van de aanbidding der drie koningen?
- A. Op den feestdag der Verschijning des Heeren, of Drie-koningen dag.
- V. Wat deed de Joodsche koning Herodes, toen hij vernam dat de Zaligmaker geboren was?
- A. Hij wilde Jezus dooden, en liet te Bethlehem en in de omstreken alle kinderen ombrengen, die twee jaar en daaronder oud waren.

- V. Hoe kwam het, dat Jezus ook niet omgebracht werd?
 A. Jozef was, op waarschuwing van een engel, met het kind en zijne moeder naar Egypte gevlugt.

15. LES. OVER HET LEVEN EN LEEAARSAMBT
 DES VERLOSSERS.

- V. Waar woonde Jezus, nadat Hij uit Egypte was teruggekeerd?
 A. Hij woonde te Nazareth, in de nederige woning van Jozef en Maria.
- V. Van welke deugden gaf ons Jezus in zijn jeugdige jaren het treffendst voorbeeld?
 A. Van gehoorzaamheid, godsvrucht en alle deugden, welke Hem bij God en menschen zoo welbehagelijk maakten.
- V. Wat deed Jezus toen Hij dertig jaren oud was?
 A. Hij liet zich door Joannes doopen, vastte veertig dagen en nachten in de woestijn, en trad daarna als goddelijke leeraar der menschen op.
- V. Waarom koos Jezus, toen Hij als leeraar optrad, zich twaalf leerlingen of Apostelen uit?
 A. Omdat zij, als getuigen van Jezus leer en werken, zonden verkondigen, wat zij van Hem gehoord en gezien hadden, en zouden doen wat Hij hun bevolen had.
- V. Leerde Jezus slechts op enkele plaatsen en in het geheim?
 A. Neen; Hij reisde met Zijne Apostelen het land rond, om overal openlijk zijne leer te verkondigen.
- V. Waardoor vooral overtuigde Jezus de menschen van de waarheid zijner leer?
 A. Door groote en ontegensprekelijke wonderen, die Hij allerwege en in het bijzijn van vele menschen verrigtte.
- V. Noem eenige wonderen, die Jezus verrigt heeft?
 A. Hij veranderde water in wijn; voedde duizende menschen met weinige brooden; stilde de zee en de stormen; genas met slechts een woord tallooze zieken; dreef de duivelen uit, en wekte zelfs de dooden op.

- V. Geloofden in Jezus allen, die zijne leer hoorden en zijne wonderen zagen?
- A. Velen geloofden in Hem, maar ook velen, vooral onder de Joodsche priesters, waren Jezus vijandig en vervolgden Hem.
- V. Waarom waren de priesters en Phariseën zoo zeer tegen Jezus verbitterd?
- A. Omdat Hij openlijk hunne schijnheiligheid en boosheid bestrafte, en velen van het volk Jezus aanhingen.
- V. Konde en wilde Jezus de vervolgingen zijner vijanden niet ontgaan?
- A. Zeker konde Hij die ontgaan, maar Hij wilde niet, omdat Hij uit gehoorzaamheid jegens zijn hemelschen Vader, en uit liefde tot de menschen lijden en sterven wilde.

16. LES. OVER HET LIJDEN EN STERVEN DES VERLOSSERS.

- V. Hoe luidt het 4. artikel der geloofsbelijdenis?
- A. Die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruist, gestorven en begraven.
- V. Had Jezus ook iets van Zijn lijden vooruitgezegd?
- A. Hij had voorspeld, wie Hem verraden, en hoe Hij, na vele mishandelingen, een bitteren dood zoude sterven.
- V. Door wien en wanneer werd Jezus verraden?
- A. Jezus werd verraden door zijn eigen leerling Judas, toen Hij, na het laatste avondmaal, in den hof van Gethsemanie gebeden had.
- V. Hoe werd Hij, na het verraad van Judas, door de Joden behandeld?
- A. Hij werd gebonden, voor de regtbank gesleept, gelasterd, geslagen, ter dood veroordeeld, en aan den Romeinschen stedehouder Pontius Pilatus overgeleverd.
- V. Welk smartelijk lijden moest Jezus verduren, nadat Hij in de handen van Pontius Pilatus was overgeleverd?
- A. Hij werd wreedaardig gegeeseld, met doornen gekroond, en tot den smartelijken en schandelijken kruisdood verwezen.
- V. Waar werd Jezus gekruisigd?

- A. Op den berg Calvarië, in de nabijheid van Jeruzalem.
- V. Hoe werd de kruisiging aan Jezus voltrokken?
- A. Jezus werd op het kruis uitgestrekt, met handen en voeten daaraan vastgenageld, en vervolgens het kruis in den grond geplant.
- V. Hoe lang leefde Hij aan het kruis?
- A. Van 's middags 12 tot 3 uur; toen riep Hij tot God: *Vader in Uwe handen beveel ik mijnen geest*; Hij neigde nu zijn hoofd en stierf.
- V. Hoe heeft Jezus dat bittere lijden en sterven verduurd?
- A. Met de volste onderwerping aan Gods H. wil, met liefde en een onbeschrijfelijk geduld.
- V. Wanneer herinnert ons de H. Kerk den kruisdood van Jezus?
- A. Op goeden vrijdag.
- V. Bleef na Jezus dood, de Godheid met zijne ziel en zijn ligchaam vereenigd?
- A. Ja; de dood heeft wel de ziel van het ligchaam gescheiden; maar de Godheid bleef met de ziel en ook met het ligchaam vereenigd.
- V. Is het ligchaam van Jezus aan het kruis blijven hangen?
- A. Neen; vrome mannen hebben tegen den avond het ligchaam begraven in een nieuw steenen graf.
- V. Voor wie heeft Jezus geleden en den kruisdood ondergaan?
- A. Voor alle menschen, om allen te verlossen en zalig te maken.
- V. Zullen dan alle menschen om de verdiensten van Christus zalig worden?
- A. Neen; niet allen zullen zalig worden, omdat niet allen deelachtig worden aan de verdiensten van het lijden en sterven van Christus.

17. LES. HET 5. ARTIKEL DER GELOOFSBELIJDENIS.

- V. Hoe luidt het 5. artikel der geloofsbelijdenis?
- A. Hij is nedergedaald ter helle, ten derden dage verreezen van de dooden.
- V. Wat beteekenen die woorden: „Hij is nedergedaald ter helle”?

- A. Dat de ziel van Jezus, met de Godheid vereenigd, is nedergedaald in het *voorgeborgte* der hel, waar de zielen der regtvaardige afgestorvenen zich bevonden.
- V. Waarom daalde de ziel van Jezus in het voorgeborgte der hel neder?
- A. Om de zielen der vrome afgestorvenen te troosten en haar aan te kondigen, dat zij weldra in den hemel zouden worden opgenomen.
- V. Waarom waren die zielen nog niet in den hemel?
- A. Omdat de hemel door de zonde gesloten was, en Christus, die ons in alles moest voorgaan, den hemel moest openen.
- V. Had Jezus ook vooruit gezegd, wat op den derden dag na zijnen dood met Hem zoude plaats hebben?
- A. Jezus had vooruit gezegd, dat Hij op den derden dag levend uit het graf zoude opstaan.
- V. Hoe werd die voorspelling vervuld?
- A. Op den vroegen morgen van den derden dag vereenigde zich de ziel van Jezus met zijn ligchaam, en verrees Hij, door eigene kracht, heerlijk uit het graf.
- V. Wanneer viert de H. Kerk het feest van Jezus verrijzenis?
- A. De H. Kerk viert het feest van Jezus verrijzenis op Paaschdag.
- V. Moesten de vijanden van Jezus die verrijzenis niet erkennen?
- A. Ja; zij hadden het graf verzegeld, en wachters bij het graf geplaatst, en deze wachters zagen met verbazing en schrik de heerlijke verrijzenis van Jezus.
- V. Hoe werd het aan de Apostelen en de andere leerlingen bekend, dat de Zaligmaker waarlijk verrezen was?
- A. Eenige vrouwen, die het graf bezochten, hoorden het van een engel en boodschapten het aan de Apostelen; later verscheen Jezus meermalen aan zijne leerlingen.
- V. Wat deed Jezus nog meer om zijne leerlingen van de waarheid zijner verrijzenis te overtuigen?
- A. Hij liet zich door hen aanraken, toonde hun zijne wonden, onderwees hen, en at met hen gelijk te voren.

18. LES. HET 6. EN 7. ARTIKEL DER GELOOFSBELIJDENIS

V. Hoe luidt het 6. artikel der Geloofsbelijdenis?

A. Hij is opgeklommen ten hemel, zit ter rechterhand van God, den almachtigen Vader.

V. Hoe lang bleef Jezus tot onderwijzing en bevestiging zijner leerlingen na zijne verrijzenis nog op aarde?

A. Jezus bleef nog veertig dagen op aarde, om zijne leerlingen te onderwijzen en te versterken.

V. Wat deed Hij den veertigsten dag na zijne verrijzenis?

A. Hij nam afscheid van zijne leerlingen, zeggende hen, en voer van den Olijfberg voor hunne oogen ten hemel.

V. Wanneer vieren wij het feest van Jezus hemelvaart?

A. Wij vieren dit feest op Hemelvaartdag.

V. Wat beteekenen de woorden: »Hij zit ter rechterhand van God»?

A. Deze beteekenen, dat Jezus in den hemel met zijne menschheid deel heeft in de magt en glorie der goddelijke natuur.

V. Hoe luidt het 7. artikel der geloofsbelijdenis?

A. Van daar zal Hij komen oordeelen de levenden en de dooden.

V. Wat leeren ons die woorden?

A. Dat Jezus eens uit den hemel zal wederkomen, om alle menschen, die ooit geleefd hebben, te oordeelen.

V. Wat wil zeggen, dat Jezus de menschen zal oordeelen?

A. Dat alle gedachten, woorden en werken der menschen, waarvoor zij loon of straf verdiend hebben, zullen openbaar worden, en Jezus daarover het oordeel van belooning, of straf zal uitspreken.

V. Wanneer zal Jezus wederkeeren, om dat oordeel te houden?

A. Op den jongsten dag of het einde der wereld.

V. Wordt de mensch niet eerder geoordeeld, dan op den jongsten dag?

A. Ja; de ziel van ieder mensch wordt reeds terstond geoordeeld, zoodra de mensch gestorven is.

V. Hoe noemen wij het oordeel, dat terstond na den dood en het oordeel, dat op den jongsten dag zal plaats hebben?

- A. Het oordeel terstond na den dood noemen wij het *bijzonder*, en het oordeel op den jongsten dag noemen wij het *algemeen* oordeel.
- V. Waarom noemen wij het eerste het bijzonder, en het tweede het algemeen oordeel?
- A. Omdat, terstond na den dood, de ziel van ieder mensch afzonderlijk, en op den jongsten dag alle menschen, te zamen vereenigd, zullen geoordeeld worden.

19. LES. HET 8. EN 9. ARTIKEL DER GELOOFSBELIJDENIS.

- V. Hoe luidt het 8. artikel der geloofsbelijdenis?
- A. Ik geloof in den Heiligen Geest.
- V. Wat belijden wij door die woorden: „ik geloof in den H. Geest“?
- A. Dat wij met zekerheid aannemen, dat de H. Geest waarachtig God, en de derde persoon der H. Drie-vuldigheid is.
- V. Hoe luidt het 9. artikel der geloofsbelijdenis?
- A. De heilige katholieke Kerk, gemeenschap der Heiligen.
- V. Wat willen wij met die woorden zeggen: „de heilige katholieke Kerk?“
- A. Dat wij met zekerheid aannemen, dat de katholieke Kerk de ware Kerk is, door Christus gesticht, en dat wij alles gelooven, wat die Kerk ons leert.
- V. Heeft Jezus eene Kerk op aarde gesticht?
- A. Ja; Hij heeft gewild, dat allen die in Hem geloofden, door hetzelfde geloof vereenigd, ééne Kudde onder één Opperherder, één Rijk onder één Opperhoofd zouden uitmaken.
- V. Waardoor wordt men tot ledemaat der Kerk aangenomen?
- A. Door het H. Doopsel.
- V. Met welke woorden gaf Jezus aan zijne Apostelen het bevel en de magt, om zijne leer te verkondigen en zijne Kerk uit te breiden?
- A. *Gelyk de Vader mij gezonden heeft, zoo zende ik u. — Gaat en onderwijst alle volken, hen doopende in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes.*

- V. Wat beloofde Jezus aan zijne Apostelen, om hen bekwaam te maken, zijne leer zuiver te verkondigen?
- A. Hij beloofde hun zijn voortdurenden bijstand, en dat zij den H. Geest zouden ontvangen, die hun alles zoude ingeven, wat Jezus hun gezegd had.
- V. Wanneer zond Jezus aan zijne Apostelen den H. Geest?
- A. Tien dagen na zijne hemelvaart, op het H. Pinksterfeest.
- V. Wat deden de Apostelen, nadat zij den H. Geest hadden ontvangen?
- A. Zij gingen met moed Jezus leer aan alle volken verkondigen, en namen die aan Jezus geloofden, tot leden der Kerk aan.
- V. Hoe zorgden de Apostelen voor de bestiering en bediening van hen, die zij allerwege tot Jezus bekeerden?
- A. Zij stichtten op verschillende plaatsen gemeenten, aan wier hoofd zij geschikte mannen als herders aanstelden.
- V. Waren die gemeenten met elkander verbonden?
- A. Ja; zij maakten slechts ééne groote gemeente uit, omdat zij onder één opperhoofd stonden en hetzelfde geloof hadden.
- V. Wat is dus de H. Kerk op aarde door Jezus gesticht?
- A. Alle gemeenten, alle geloovigen, te zamen, die onder hun wettig Opperhoofd den Paus van Rome, de ware leer van Jezus belijden.

20 LES. OVER HET OPPERHOOFD DER KERK.

- V. Wie is en blijft altijd het onzichtbaar Opperhoofd der H. Kerk?
- A. Christus, die de Kerk gesticht heeft, is en blijft altijd het onzichtbaar Opperhoofd.
- V. Wien heeft Christus in zijne plaats tot zichtbaar Opperhoofd der H. Kerk aangesteld?
- A. Christus heeft den H. Petrus, als zijn plaatsbekleeder, tot zichtbaar Opperhoofd der Kerk aangesteld.
- V. Verklaarde Jezus dit niet duidelijk, toen hij tot Petrus zeide: *„aan u zal ik de sleutels des hemelrijks geven”*? Mat. XVI.

A. Voorzeker: hij, aan wien de sleutels eener stad, en zoo ook van een rijk gegeven worden, hij ontvangt daarin de opperste magt.

V. Waarom noemde Jezus den H. Petrus „de rots”, waarop Hij zijne Kerk zoude bouwen? Matth. XVI.

A. Omdat op Petrus, als het Opperhoofd, de geheele Kerk moet steunen en vereenigd blijven, even als een gebouw op zijne fundamenten.

V. Wat bedoelde Jezus, toen Hij tot Petrus zeide: „weid mijne lammeren, weid mijne schapen”? Joan. XXI. *glauwigen* *Apostelen*

A. Dat Petrus als Opperherder alle lammeren en schapen, dat is de gansche kudde, of de geheele Kerk van Christus, moest leiden en besturen.

V. Heeft Jezus gewild, dat de Kerk, na den dood van Petrus, altijd een zichtbaar Opperhoofd zoude hebben?

A. Zeker heeft Jezus dit gewild; want de Kerk moet tot het einde der wereld zóó voortduren, gelijk zij door Jezus is gesticht.

V. Wie is sedert den dood van Petrus het zichtbaar Opperhoofd der Kerk?

A. De Bisschop van Rome, of de Paus is het opperhoofd, de opperherder der geheele Kerk.

V. Waarom is de Paus het opperhoofd der geheele Kerk?

A. Omdat hij de wettige opvolger is van Petrus, die als eerste opperhoofd der Kerk te Rome heeft gezeteld en gestorven is.

V. Hebben de andere Apostelen ook opvolgers?

A. Ja; de Bisschoppen, die op behoorlijke wijze als Bisschoppen gewijd zijn, en met den Paus in gemeenschap staan.

V. Wat zijn Pastoors en Priesters?

A. Zij zijn medehelpers der Bisschoppen, bestemd om onder hun toezigt te leeren en de H. Sacramenten te bedienen.

21 LES. OVER DE ONFEILBAARHEID DER KERK.

V. Hoe weten wij met zekerheid, hetgeen Christus geleerd heeft?

- A. Dit weten wij door de leerende Kerk.
- V. Wie zijn door Christus tot leeraars der Kerk aangesteld?
- A. De H. Apostelen en hunne wettige opvolgers.
- V. Wie maken dus voortdurend de leerende Kerk uit?
- A. De wettige opvolgers der Apostelen, namelijk de Paus, en de met den Paus vereenigde Bisschoppen.
- V. Waarom kunnen wij zeker zijn, dat de leerende Kerk ons de ware leer van Jezus verkondigt?
- A. Omdat zij door den bijstand des H. Geestes in geloof- en zedeleer niet kan dwalen.
- V. Hoe noemen wij de Kerk om dit voorregt, dat zij niet dwalen kan?
- A. Wij noemen daarom de Kerk onfeilbaar.
- V. Heeft Christus die onfeilbaarheid beloofd, toen Hij de Apostelen verzekerde, *dat de H. Geest bij hen zoude blijven in eeuwigheid en hun alle waarheid zoude leeren?* Joan. XIV.
- A. Ja; Christus heeft daarmede beloofd, dat de H. Geest zoude blijven bij de Apostelen en ook bij hunne opvolgers, en hun alle waarheid leeren.
- V. Leeren wij hieruit met zekerheid, dat de Kerk niet dwalen kan?
- A. Zeer zeker; indien de Kerk konde dwalen, moest de H. Geest eerst de Kerk verlaten, en haar niet meer de waarheid leeren, gelijk Christus beloofd heeft.
- V. Wat heeft Christus met die woorden willen zeggen: *dat de poorten der hel de Kerk nimmer zouden overweldigen?* Matth. XVI.
- A. Dat geen magt ooit in staat zoude zijn de Kerk te vernietigen.
- V. Hoe volgt hieruit, dat de Kerk niet dwalen kan?
- A. Indien de Kerk dwaalde, zoude zij niet meer zijn de ware Kerk van Christus, en zoude zij dus vernietigd wezen, 't welk strijdt tegen het woord van Christus.
- V. Was het noodig, dat Christus die gave van onfeilbaarheid aan zijne Kerk verleende?
- A. Ja; Christus heeft gezegd: *die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden* Marc. XVI : 16, en

zonder een onfeilbare Kerk kunnen wij niet met zekerheid weten, wat wij gelooven moeten.

- V. Is ook het Opperhoofd der H. Kerk, de Paus, onfeilbaar?
- A. Ja; door een bijzonderen bijstand van den H. Geest is de Paus onfeilbaar, wanneer hij in zaken van geloof of zeden, de gansche Kerk onderwijst.
- V. Wat moeten wij doen, als er in geloofszaken twijfel ontstaat?
- A. Wij moeten ons aan de uitspraak der Kerk onderwerpen.
- V. Gelooven wij aan God, of aan de menschen, als wij ons aan de uitspraak der Kerk onderwerpen?
- A. Dan gelooven wij aan God, omdat de H. Geest, door de leerende Kerk, tot ons spreekt en ons de waarheid leert.

22. LES. OVER DE KENTEKENEN DER ÉÉNE WARE KERK.

- V. Hoe vele Kerken heeft Christus gesticht?
- A. Christus heeft maar ééne Kerk gesticht.
- V. Waaraan kent men die ééne ware Kerk onder zoo-vele gezindten, die ook zeggen de ware Kerk te zijn?
- A. Aan deze vier kenteekenen; de ware Kerk moet zijn: 1 Een, 2 Heilig, 3 Katholiek of algemeen, 4 Apostoliek.
- V. Welke Kerk bezit alléén deze vier kenteekenen?
- A. Alléén de Roomsche-Katholieke Kerk.
- V. Waarom kent gij de eenheid toe aan de Katholieke Kerk?
- A. Omdat zij onder één Opperhoofd staat, en overal en altijd dezelfde leer beleeft en nog belijdt.
- V. Waarom noemt gij de Katholieke Kerk heilig?
- A. Omdat haar hoofd Christus, hare leer en hare geboden heilig zijn; en omdat zij door de Sacramenten de geloovigen heilig maakt.
- V. Waarom zegt gij, dat de Katholieke Kerk algemeen is?
- A. Omdat zij de leer van Jezus aan alle volken verkondigt; en omdat zij verspreid is over alle landen der wereld.

- V. Waarom noemt gij de Katholieke Kerk Apostoliek?
- A. Omdat hare leer de leer der Apostelen is, en omdat hare Pausen en Bisschoppen met een onafgebroken opvolging tot de Apostelen opklimmen.
- V. Moet men tot die ééne ware Kerk behooren om zalig te worden?
- A. Ja; buiten die ééne ware Kerk is er geen zaligheid.
- V. Wie zullen dus niet zalig worden, omdat zij geene leden dier Kerk zijn?
- A. Zij, die niet door het H. Doopsel tot leden der Kerk zijn aangenomen.
- V. Hoe noemt men hen die gedoopt zijn?
- A. Deze noemt men Christenen.
- V. Leven alle Christenen in gemeenschap, in den schoot der Kerk?
- A. Neen; buiten den schoot der Kerk zijn de ketters, die de leer der Kerk verwerpen; en de scheurmakers of schismatieken, die aan het Opperhoofd der Kerk niet onderworpen zijn.
- V. Zijn zij *allen* ketters, die de leer der Kerk niet aannemen?
- A. Neen; *zij* zijn ketters, die met hunne schuld halsstarrig de leer der Kerk verwerpen.
- V. Hoe zal het hun gaan, die met hunne schuld buiten den schoot der ware Kerk zijn?
- A. Deze zullen, wanneer zij buiten den schoot der Kerk sterven, verloren gaan.
- V. Hoe zal het hun gaan, die onschuldig en ter goede trouw dwalen?
- A. Deze zullen niet, ter oorzake hunner dwaling, die onschuldig is, verloren gaan.

23. LES. OVER DE STRIJDENDE, LIJDENDE EN ZEGEVIERENDE KERK.

- V. Wat beteekenen de woorden: „gemeenschap der heiligen“?
- A. Dat er tusschen alle ledematen der H. Kerk een geestelijke gemeenschap bestaat.

- V. Bestaat de Kerk slechts uit de leden, die op aarde leven?
- A. Neen; ook de zielen van hen, die in Gods genade gestorven zijn, zijn en blijven ledematen der H. Kerk.
- V. Waar zijn de zielen van hen, die in Gods genade gestorven zijn?
- A. Deze zijn in het vagevuur, of in den hemel.
- V. Hoe noemt men de leden der Kerk op aarde?
- A. Deze noemt men de strijdende Kerk.
- V. Waarom wordt die zoo genoemd?
- A. Omdat wij hier moeten strijden tegen den duivel, de wereld en het vleesch.
- V. Hoe noemt men de leden der Kerk in het vagevuur?
- A. Deze noemt men de lijdende Kerk.
- V. Waarom wordt die zoo genoemd?
- A. Omdat die zielen daar nog moeten lijden voor hare zonden.
- V. Hoe noemt men de leden der Kerk in den hemel?
- A. Die noemt men de zegevierende Kerk.
- V. Waarom wordt die zoo genoemd?
- A. Omdat de zielen, daar bevrijd van alle vijanden en alle lijden, zegevieren in eeuwigheid.
- V. Waarom bestaat er eene geestelijke gemeenschap tusschen de leden der strijdende, lijdende en zegevierende Kerk?
- A. Omdat zij allen leden zijn van één ligchaam, waarvan Christus het hoofd is.
- V. Welke gemeenschap is er tusschen ons en de zielen in 't vagevuur?
- A. Dat wij door gebeden, goede werken, H. Misoffers en het toevoegen van aflaten die zielen kunnen helpen.
- V. Wat lezen wij in de H. Schrift van het bidden voor de overledenen?
- A. *Dat het een zalige gedachte is voor de overledenen te bidden.* II. Mach. XII.
- V. Waarin bestaat de gemeenschap tusschen ons en de heiligen in den hemel?

- A. Dat wij de heiligen kunnen aanroepen en vereeren, en dat zij ons door hunne gebeden en verdiensten kunnen helpen.
- V. Welke gemeenschap hebben de leden der strijdende Kerk met elkander?
- A. Dat zij, die in staat van genade zijn, deel hebben aan de H. Misoffers, gebeden en goede werken, die in de Kerk verrigt worden, en de zondaars daardoor worden geholpen tot hunne bekeering.

24. LES. HET 10, 11, EN 12. ARTIKEL DER
GELOOFSBELIJDENIS.

- V. Hoe luidt het 10 artikel der Geloofsbelijdenis?
- A. De vergiffenis der zonde.
- V. Wat belijden wij door die woorden?
- A. Dat in de Katholieke Kerk door de verdiensten van Jezus vergiffenis der zonde is te verkrijgen.
- V. Hoe luidt het 11 artikel der Geloofsbelijdenis?
- A. De verrijzenis des vleesches.
- V. Wat belijden wij door deze woorden?
- A. Dat de lichamen der afgestorvenen op den jongsten dag wederom met de zielen zullen worden vereenigd.
- V. Waar zullen dan de lichamen blijven?
- A. Zij zullen, met de zielen vereenigd, of voor eeuwig gelukkig, of voor eeuwig ongelukkig worden.
- V. Hoe luidt het 12 en laatste artikel der Geloofsbelijdenis?
- A. Het eeuwige leven.
- V. Wat belijden wij in het laatste Geloofsartikel?
- A. Dat er na dit leven een eeuwig leven bestaat.
- V. Waar blijft de ziel van den mensch terstond na den dood?
- A. Zij komt eerst voor het bijzonder oordeel.
- V. Waar zal zij na het bijzonder oordeel blijven?
- A. Of in den hemel, of in de hel, of in het vagevuur.
- V. Welke zielen gaan naar den hemel?
- A. De zielen van hen, die in staat van genade sterven, en niets meer te boeten hebben.
- V. Welke zielen gaan naar de hel.
- A. De zielen van hen, die in staat van ongenade of doodzonde sterven.

- V. Welke zielen gaan naar het vagevuur (zuiveringsplaats)?
- A. De zielen van hen, die wel in staat van genade sterven, maar òf voor dagelijksche zonden, òf voor de vergevene doodzonden nog niet voldaan hebben.
- V. Zal na het laatste oordeel het vagevuur nog blijven bestaan?
- A. Neen; dan zullen alleen de hemel en de hel overblijven.
- V. Welke zijn de uitersten van den mensch?
- A. Deze vier: de dood, het Oordeel, de Verrijzenis, de Hemel of Hel.
- V. Hoe zullen die uitersten zijn voor de goddeloozen?
- A. De goddeloozen zullen hebben een rampzaligen dood, een verschrikkelijk oordeel, een schandelijke verrijzenis en de eeuwige pijnen der hel.
- V. Welke uitersten zullen den vromen te beurt vallen?
- A. Een gelukkige dood, een verblijdend oordeel, een heerlijke verrijzenis en de eeuwige vreugde des hemels.

II. HOOFDSTUK.

Wat wij moeten doen en laten.

25. LES. OVER DE DEUGD.

- V. Is het ter zaligheid genoeg te gelooven, het geen God geopenbaard heeft?
- A. Neen; het is niet genoeg te gelooven, wat God geopenbaard heeft; wij moeten ook doen, al hetgeen God van ons hebben wil.
- V. Hoe wordt de voortdurende wil en de genegenheid, om altijd Gods wil te volbrengen, genoemd?
- A. De voortdurende wil en de genegenheid, om altijd Gods wil te volbrengen, wordt deugd genoemd.
- V. Hoe toonen wij het best, dat wij deugd bezitten?
- A. Dit toonen wij het best door daden; dat is door oefeningen of acten van deugd.
- V. Is er onderscheid tusschen deugd, en oefeningen of acten van deugd?

- A. Ja; deugd is de voortdurende wil en de genegenheid tot het goede; oefeningen of acten van deugd zijn slechts voorbijgaande goede of deugdzame werken.
- V. Wat heeft hij, bij voorbeeld, die den voortdurenden wil heeft en de genegenheid, om zijnen naaste zoo te beminnen, als God het hebben wil?
- A. Hij bezit de deugd van naastenliefde.
- V. Wat doet hij, die om Gods wil te volbrengen, een arme ondersteunt?
- A. Hij verrigt eene daad of een acte van naastenliefde.
- V. Kan men de deugd in meerdere deugden onderscheiden?
- A. Ja; want hetgeen God geboden en aanbevolen heeft, is zeer onderscheiden als gehoorzaamheid, kuisheid, enz.
- V. In welke twee soorten kan men de deugd in 't algemeen verdeelen?
- A. In deze twee soorten: in Goddelijke en zedelijke deugden.
- A. Welke noemen wij Goddelijke deugden?
- V. Die ons door God bij het H. Doopsel worden ingestort, en ons onmiddelijk met God bezig houden.
- A. Hoe worden de andere deugden, die ons niet onmiddelijk met God bezig houden, genoemd?
- Die worden zedelijke deugden genoemd.
- V. Wat zijn Evangelische Raden?
- A. Zedelijke deugden, door Christus aanbevolen, tot welke niemand verplicht is, dan die er zich toe verbonden heeft; als vrijwillige armoede, eeuwige zuiverheid en volkomene gehoorzaamheid.
- V. Welke zijn de acht Zaligheden?
- Die deugden of goede werken aan welke in 't bijzonder de zaligheid beloofd is; als: 1. Zalig de armen van geest; want hun is het rijk der Hemelen. 2. Zalig de zachtmoedigen; want zij zullen de aarde bezitten. 3. Zalig zij, die weenen; want zij zullen vertroost worden. 4. Zalig zij, die hongeren en dorsten naar de regtvaardigheid; want zij zullen verzadigd worden. 5. Zalig de barmhartigen; want zij zullen barmhartigheid verwerven. 6. Zalig de zuiveren

van harte; want zij zullen God zien. 7. Zalig de vreedzamen; want zij zullen kinderen Gods genoemd worden. 8. Zalig zij, die vervolging lijden om de rechtvaardigheid; want hun is het rijk der Hemelen.

V. Hoe vele Goddelijke deugden zijn er?

A. Drie: Geloof, Hoop en Liefde.

26. LES. OVER HET GELOOF.

V. Wat is de goddelijke deugd des geloofs?

A. Eene deugd, door God ons ingestort, welke ons genegen maakt, alles wat God geopenbaard heeft, vastelijk als waarheid aan te nemen, omdat God het gezegd heeft. *of aan 's Vaders, Zoon en Heiligen Geestes*

V. Waarom moeten wij dus gelooven, wat God geopenbaard heeft?

A. Omdat God, die het geopenbaard heeft, niet liegen of dwalen kan.

V. Waardoor weten wij, wat God geopenbaard heeft?

A. Door de H. Kerk, die onfeilbaar is.

V. Wanneer verrigten wij een acte van de deugd des geloofs?

A. Wij verrigten een acte van geloof, zoo dikwijls wij door eene gedachte, door een woord of werk te kennen geven, dat wij om God gelooven, hetgeen God geopenbaard heeft.

V. Is het reeds groote zonde aan eene waarheid des geloofs te twijfelen?

A. Ja; want dan betwijfelen wij Gods waarachtigheid, en de onfeilbaarheid der Kerk.

V. Welke waarheden moeten wij dus met alle zekerheid aannemen?

A. *Alle* waarheden, welke God geopenbaard heeft, en de H. Kerk voorstelt.

V. Welke waarheden moeten wij weten en gelooven uit noodzakelijkheid des middels, of om zalig te kunnen worden?

A. Deze vier: 1. dat er één God is; 2. dat er in één Goddelijk wezen drie Goddelijke personen zijn, de Vader, de Zoon en de H. Geest; 3. dat Gods zoon

voor ons mensch geworden en gestorven is; 4. dat God het goede beloont en het kwade bestraft.

- V. Welke stukken zijn wij uit *noodzakelijkheid des gebods*, dat is, gestrengelijk verplicht te kennen?
- A. Het Onze Vader, het geloof in God den Vader, de 10 geboden Gods, de 5 geboden der H. Kerk, de H. Sacramenten die wij ontvangen, en de pligten van onzen staat.
- V. Zijn wij soms verplicht ons geloof openlijk voor de menschen te belijden?
- A. Ja; bijv. wanneer de eer van God, of het heil des naasten dit vorderen.
- V. Wanneer is het geloof levendig, wanneer is het dood in ons?
- A. Het geloof is levendig in ons, wanneer wij volgens het geloof leven; het is dood in ons, wanneer wij niet volgens het geloof leven.

27. LES. OVER DE HOOP.

- V. Wat is de goddelijke deugd der hoop? *om te ondervinden een vete*
- A. Eene deugd, door God ons ingestort, welke ons genegen maakt, de eeuwige zaligheid en hetgeen daartoe noodig is, met een vast vertrouwen van God te verwachten, omdat God zulks beloofd heeft.
- V. Waarom moeten wij dat alles van God hopen?
- A. Omdat God het beloofd heeft, die almachtig is en het ons geven kan; die goed is en het ons geven wil; die getrouw is in zijne beloften.
- V. Wanneer verrigten wij een acte van de deugd van hoop?
- A. Wij verrigten een acte van hoop, zoo dikwijls wij door eene gedachte, door een woord of werk onze hoop op den hemel, en de middelen daartoe noodig, te kennen geven. *ook uitverwijzing*
- V. Zijn wij geheel zeker, dat wij den hemel zullen verkrijgen?
- A. Neen; wij zijn wel zeker, dat God ons de noodige genade wil geven; maar wij zijn niet zeker, dat wij tot het einde toe, met die genade getrouw zullen medewerken.

- V. Hoe moeten wij voor den hemel werken?
 A. Met een onwrikbaar vertrouwen op God, maar met eene regtmatige vrees voor ons-zelfen.
 V. Wanneer is de Hoop levendig in ons?
 A. Wanneer zij ons beweegt, alles te doen wat God vereischt, om ons den hemel te schenken.
 V. Wanneer is de Hoop dood in ons?
 A. Als zij ons niet beweegt, alles te doen wat noodig is, om van God den hemel te verkrijgen.

28. LES. OVER DE LIEFDE.

- V. Wat is de goddelijke deugd der Liefde?
 A. Eene deugd, door God ons ingestort, welke ons genegen maakt, God boven alles om Hem zelfen, en onze naasten gelijk ons zelfen om God te beminnen.
 V. Waarom moeten wij God boven alles beminnen?
 A. Om God-zelfen, die in zich-zelfen het volmaaktste goed is, en die ook oneindig goed is jegens ons.
 V. Wat wil zeggen, God boven alles beminnen?
 A. Dit wil zeggen, God boven alles stellen en liever sterven, dan Hem met eene doodzonde te beledigen.
 V. Wanneer verrigten wij een acte van liefde?
 A. Wij verrigten een acte van liefde, zoo dikwijls wij door eene gedachte, door een woord of werk onze liefde aan God te kennen geven.
 V. Waardoor verliezen en waardoor verminderen wij de liefde Gods?
 A. Wij verliezen die liefde door eene doodzonde, en wij verminderen haar door eene dagelijksche zonde.
 V. Wat wil zeggen, onze naasten beminnen gelijk ons-zelfen?
 A. Dat wil zeggen, onze naasten al het goed toewenschen en bewijzen, wat wij redelijker wijze zouden wenschen, dat ons bewezen wierd.
 V. Wie zijn onze naasten?
 A. Alle menschen zonder uitzondering, zelfs onze vijanden.

*alle menschen behalve de vijanden en de
 die deel hebben aan*

- V. Is het genoeg, dat wij onze vijanden geen kwaad willen?
- A. Neen, wij moeten hen beminnen, en als 't noodig is, naar ons vermogen bijstaan.
- V. Waardoor geven wij vooral onze liefde tot de naasten te kennen?
- A. Door het beoefenen van de geestelijke en ligchamelijke werken van barmhartigheid.
- V. Welke zijn de geestelijke werken van barmhartigheid?
- A. Deze zeven: 1. de onwetenden leeren; 2. de zondaren vermanen; 3. den twijfelenden goeden raad geven; 4. de bedroefden troosten; 5. het onrecht geduldig lijden; 6. beledigingen vergeven; 7. voor levenden en dooden bidden.
- V. Welke zijn de ligchamelijke werken van barmhartigheid?
- A. Deze zeven: 1. de hongerigen spijzigen; 2. de dorstigen laven; 3. de naakten kleeden; 4. de zieken bezoeken; 5. de vreemdelingen herbergen; 6. de gevangenen verlossen; 7. de dooden begraven.

29 LES. OVER DE ZONDE.

- V. Wat is zonde?
- A. Zonde is eene ongehoorzaamheid aan de wet Gods.
- V. In welke soorten kan men de zonden in het algemeen verdeelen?
- A. In deze twee soorten: erfzonde en dadelijke zonde.
- V. Wat is vooral het onderscheid tusschen erfzonde en dadelijke zonde?
- A. Dat de erfzonde niet door eigen daad bedreven, maar overgeërfd wordt; en de dadelijke zonde door eigen daad, dat is: door eigen wil bedreven wordt.
- V. Op hoeveel wijzen kan men met eigen wil zondigen?
- A. Op vierderlei wijze: 1. door gedachten en begeerten; 2. door woorden; 3. door werken; 4. door verzuimenissen.

- V. Zijn alle zonden even groot?
- A. Neen; eenige zijn groote, welke men doodzonden; andere zijn kleine, welke men dagelijksche zonden noemt.
- V. Wanneer doet men eene doodzonde?
- A. Men doet eene doodzonde, als men een gebod Gods of der H. Kerk in eene groote zaak met genoegzame kennis en vrijen wil overtreedt.
- V. Waarom noemt men de groote zonde doodzonde?
- A. Omdat door die zonde de ziel haar bovennatuurlijk leven, dat is, de heiligmakende genade verliest, en zich den eeuwigen dood of der verdoemenis schuldig maakt.
- V. Wanneer bedrijft men eene dagelijksche zonde?
- A. Wanneer men een gebod Gods in eene kleine zaak; of ook wel in eene groote zaak, maar niet met genoegzame kennis of vrijen wil overtreedt.
- V. Kan men nooit onwetend zondigen?
- A. Ja; men kan onwetend zondigen, als men namelijk met een *schuldige* onwetendheid een gebod overtreedt.
- V. Kan iets, wat geoorloofd is, zonde worden door dat men tegen zijn geweten handelt?
- A. Ja, als men het geoorloofde voor zonde houdt, en het evenwel tegen zijn geweten doet.
- V. Welke zijn de gevolgen der doodzonde?
- A. De doodzonde berooft ons van Gods liefde en vriendschap, van de verdienste onzer goede werken, en maakt ons schuldig aan de eeuwige straffen der hel.
- V. Welke zijn de gevolgen der dagelijksche zonden?
- A. De dagelijksche zonden verminderen de liefde en de genade Gods, maken ons schuldig aan tijdelijke straffen, en zijn oorzaak dat wij ligtelijk in groote zonden vallen.

30. LES. OVER DE HOOFDZONDEN, ENZ.

- V. Welke zonden noemt men hoofdzonden?
- A. De zonden, welke de bron en de oorzaak zijn van andere zonden.

- V. Welke zijn de hoofdzonden ?
- A. Deze zeven: 1. hoovaardigheid, 2. gierigheid, 3. onkuischheid, 4. nijd, 5. onmatigheid, 6. gramschap, 7. traagheid.
- V. Welke noemt men zonden tegen den H. Geest ?
- A. Die zonden, welke de werking van den H. Geest in ons verhinderen.
- V. Welke zijn de zonden tegen den H. Geest.
- A. Deze zes: 1. aan Gods genade wanhopen; 2. vermetel vertrouwen op Gods barmhartigheid; 3. eene bekende waarheid des geloofs bestrijden; 4. zijne naasten ter oorzake van Gods genade benijden; 5. halsstarrig zijn in de boosheid; 6. de boetvaardigheid verachten.
- V. Kan men zich ook voor God schuldig maken aan zonden, die door anderen bedreven worden ?
- A. Ja, als men door iets te zeggen, te doen of te laten oorzaak wordt van de zonde van anderen, of daarin deelt.
- V. Hoe noemen wij de zonden, welke ons worden toegerekend, omdat wij daarvan oorzaak zijn of daarin hebben deel genomen ?
- A. Deze zonden noemen wij vreemde zonden.
- V. Hoe worden de vreemde zonden begaan ?
- A. Door aanraden, gebieden, prijzen, deel nemen, beschermen, behagen nemen, door het kwaad niet te beletten, niet te bestraffen, niet bekend te maken.
- V. Welke zonden noemt men wraakroepende zonden ?
- A. De zonden, welke zoo afschuwelijk zijn, dat zij meer dan andere zonden de wraak Gods afroepen, en dikwerf in dit leven reeds gestrengelijk gestraft worden.
- V. Welke zijn de wraakroepende zonden ?
- A. Deze vier: 1. moedwillige doodslag, 2. onkuischheid tegen de natuur, 3. verdrukking van armen, weduwen en weezen, 4. het onthouden van het loon der werklieden.
-

31. LES. DE TIEN GEBODEN GODS.

- V. Waardoor weten wij, wat God door ons wil gedaan en vermeden hebben?
- A. Dit weten wij door de tien geboden Gods en door de geboden der H. Kerk.
- V. Wat verstaat gij door de tien geboden Gods?
- A. Die tien geboden, welke op twee steenen tafelen waren geschreven, en welke God door zijnen gezant Mozes aan de Israëlieten gegeven heeft.
- V. Zijn die geboden voor ons Christenen, nog verplichtend?
- A. Ja; de geboden zijn voor ieder mensch verplichtend, en bovendien heeft Jezus gezegd: *wilt gij tot het leven ingaan onderhoudt de geboden.* (Matth. XIX.)
- V. Hoe luiden de tien geboden?
- A. Ik ben de Heer uw God.
1. Gij zult geen vreemde goden nevens mij hebben, gij zult u geen gesneden beelden of gelijkenissen maken, gij zult die niet aanbidden.
 2. Gij zult den naam van den Heer, uwen God, niet ijdel gebruiken.
 3. Wees gedachtig, dat gij den sabbathdag heilig maakt.
 4. Eer uwen vader en uwe moeder opdat gij lang moogt leven op aarde.
 5. Gij zult niet doodslaan.
 6. Gij zult geen overspel bedrijven.
 7. Gij zult niet stelen.
 8. Gij zult geen valsche getuigenis geven tegen uwen naaste.
 9. Gij zult uws naasten huisvrouw niet begeeren.
 10. Gij zult niet begeeren uws naasten huis, noch zijn land, noch zijn knecht, noch zijne dienstmaagd, noch iets van hetgeen hem toebehoort.
- V. Wordt in die geboden slechts gehandeld over zonden, die wij moeten vermijden?
- A. Neen; er worden ook deugden voorgeschreven, welke wij moeten beoefenen.

- V. Zijn de woorden „Ik ben de Heer uw God” alreeds een Gebod?
- A. Neen; deze woorden plaatste God vóór de geboden, om ons te herinneren, wie de geboden geeft, en wat ons bewegen moet die geboden te onderhouden.
- V. Wat moet ons bewegen de geboden te onderhouden?
- A. Ten 1. onderwerping en gehoorzaamheid aan onzen Heer, onzen oppersten Meester; ten 2. dankbaarheid en liefde aan God, onzen schepper en vader.

32. LES. HET 1. GEBOD.

- V. Hoe luidt het eerste gebod?
- A. Gij zult geen vreemde goden nevens mij hebben, gij zult u geen gesneden beelden of gelijkenissen maken, gij zult die niet aanbidden.
- V. Over welken pligt handelt het eerste gebod?
- A. Over de aanbidding en vereering, die wij zoowel inwendig als uitwendig aan God verschuldigd zijn.
- V. Welk onderscheid is er tusschen in- en uitwendige vereering van God?
- A. De *inwendige* vereering is die, welke wij in ons hart aan God bewijzen; — de *uitwendige*, welke wij door onze uiterlijke handelingen aan God betoonen.
- V. Waarvoor moet men zorgen bij alle uitwendige oefeningen van godsdienst?
- A. Dat het uitwendige met een inwendige godsvruch gepaard ga.
- V. Waarin bestaat de aanbidding, welke wij God schuldig zijn?
- A. Dat wij God als den Opperheer erkennen en eeren, van Hem alléén al het goede afsmeeken, en Hem voor zijne weldaden danken.
- V. Welke deugden worden noodzakelijk vereischt, om aan God behoorlijk die aanbidding te brengen?
- A. De drie goddelijke deugden; dat wij namelijk boven alles in God gelooven, op Hem hopen en Hem beminnen.
- V. Is men verplicht somtijds een acte van geloof, hoop en liefde te verwekken?

- A.** Ja, men is verplicht meermalen in zijn leven een acte van geloof en hoop, maar vooral van liefde te verwekken.
- V.** Wanneer moet men dit vooral niet verzuimen?
- A.** Als men tegen eene dier deugden hevig bekoord wordt, als men de H. Sacramenten zal ontvangen, en als men in stervensgevaar is.
- V.** Wanneer verwekken gewoonlijk vrome christenen die acten?
- A.** Zij zijn gewoon ze dagelijks te verwekken bij hunne morgen- of avondgebeden.
-

33. LES. OVER DE ZONDEN TEGEN HET 1. GEBOD.

- V.** Waardoor zondigt men tegen den plicht van aanbidding aan God verschuldigd?
- A.** Door oneerbiedigheid in de kerk of bij godsdienstoefeningen; door nalatigheid in 't gebed, bijv. 's morgens en 's avonds; door afgoderij enz.
- V.** Wanneer bedrijft men de afschuwelijke zonde van afgoderij?
- A.** Als men de in- of uitwendige vereering, alleen aan God verschuldigd, aan een schepsel bewijst.
- V.** Hoe zondigt men tegen de goddelijke deugd des geloofs?
- A.** Ten 1. door ongeloof en ketterij, 2. door vrijwilligen twijfel aan het geloof, 3. door bijgeloof, 4. door omgang met ongodsdienstige menschen, het lezen van boeken, die voor het geloof gevaarlijk zijn, enz.
- V.** Wanneer maakt men zich vooral aan bijgeloof schuldig?
- A.** Als men, ten einde iets te weten of te bewerken, woorden, teekenen, of zaken bezigt, welke daartoe geen kracht hebben, noch uit God, noch uit de natuur, noch uit de gebeden der H. Kerk.
- V.** Is het gebruik van gewijde zaken, als kaarsen, palm, enz., ook bijgeloovigheid?
- A.** Een behoorlijk gebruik is geene bijgeloovigheid, omdat die zaken kracht hebben uit de gebeden en zegeningen der H. Kerk.

- V. Hoe zondigt men tegen de goddelijke deugd der hoop?
- A. Ten 1. door wanhoop aan Gods barmhartigheid, ten 2. door een vermetel vertrouwen op God.
- V. Hoe zondigt men tegen de goddelijke deugd der liefde?
- A. Door iedere zonde in het algemeen, maar meer bijzonder door afgekeerdheid van en door haat tegen God.
- V. Wat is heiligschennis?
- A. Heiligschennis is eene ontheiliging van de H. Sacramenten; en van plaatsen, personen en zaken, die bijzonder aan God zijn toegewijd.
- V. Wanneer bedrijft men simonie?
- A. Wanneer men geestelijke zaken, ambten enz., zoo ver die geestelijk zijn, voor geld koopt of verkoopt.

34. LES. VAN DE VEREERING DER HEILIGEN.

- V. Wat leert ons de H. Kerk van de vereering en aanroeping der Heiligen?
- A. Dat het nuttig en heilzaam is, de Heiligen te vereeren en aan te roepen.
- V. Strijdt dit niet met de vereering, die wij aan God schuldig zijn?
- A. Neen: want 1. wij aanbidden God alleen als onzen Opperheer, en vereeren de heiligen slechts als dienaren en vrienden Gods; 2. van God alleen verwachten wij alle hulp, en de heiligen roepen wij aan, dat zij voor ons mogen bidden.
- V. Kunnen de heiligen voor ons bidden?
- A. Ja; zoowel als de eene mensch voor den anderen kan bidden, zoo kunnen de heiligen ook voor ons bidden.
- V. Hoe kunnen de Heiligen, die toch niet alwetend zijn, weten wanneer wij hen aanroepen?
- A. Niet door zich-zelfen, maar door God weten zij dit.
- V. Wie is er onder de Heiligen, die wij vóór alle andere moeten vereeren en aanroepen?
- A. De H. Moeder Gods en onbevleete maagd Maria.
- V. Strijdt het niet tegen het eerste gebod, beelden te maken?

- A. Neen; er staat wel: „*gij zult geen gesneden beelden maken*”, maar dit moet men verstaan „om die aan te bidden”, gelijk de heidenen deden.
- V. Is het geen bijgeloof, beelden te vereeren, te vereeren, daarvoor licht te branden, enz.?
- A. Neen; wij doen dit niet om het beeld-zelf, maar om onze achting te betoonen jegens hen, die door die beelden worden voorgesteld.
- V. Is het nuttig voor een beeld te bidden?
- A. Ja: want dan kunnen wij ons gemakkelijker en levendiger degenen voorstellen, tot wie wij ons gebed rigten.
- V. Wat noemen wij overblijfselen, reliquiën?
- A. Beenderen, kleederen en andere voorwerpen, van den Zaligmaker of de Heiligen afkomstig, of door hunne aanraking geheiligd.
- V. Mag men de reliquiën ook in eere houden?
- A. Zeker: want God zelf heeft door de reliquiën vele wonderen willen verrigten; zooals door de beenderen van Eliseus, door de zweetdoeken van den H. Paulus, enz.

35. LES. OVER HET 2. GEBOD.

- V. Hoe luidt het tweede gebod?
- A. Gij zult den naam van den Heer uwen God niet ijdel gebruiken.
- V. Welke plicht wordt ons door die woorden opgelegd?
- A. Dat wij van ontzag voor Gods H. Naam moeten doordrongen zijn, en dien altijd met eerbied moeten gebruiken.
- V. Hoe zondigen wij tegen dit gebod?
- A. 1. Door het ijdel aanroepen van den naam van God of Jezus, maar vooral, 2. door godslasteren, 3. zondig zweren, 4. vloeken, en 5. het breken van geloften.
- V. Wanneer maakt men zich aan godslastering schuldig?
- A. Als men met woorden van verwensching, van verachting, van bespotting spreekt tegen of over God, zijne heiligen en heilige zaken.

- V. Wat is een eed doen of zweren?
- A. Het is, God of iets wat God bijzonder aangaat tot getuige roepen dat, hetgeen men zegt, waarheid is, of dat men zijne belofte zal houden.
- V. Is eed-doen zonde?
- A. Op zich-zelf is het geen zonde, maar zelfs iets goeds, omdat men Gods waarachtigheid, regtvaardigheid en heiligheid daardoor belijdt.
- V. Wanneer is eed-doen of zweren zonde?
- A. Als men zweert, 1. zonder *oordeel*, of zonder wettige reden, 2. zonder *waarheid*, dat is: valsch of in twijfel, 3. zonder *regtvaardigheid*, namelijk iets wat kwaad is met een eed beloofd.
- V. Is de eed, waarmede men iets kwaads beloofd heeft, verplichtend?
- A. Neen, zulk een eed mag in geen geval gehouden worden.
- V. Wat is vloeken?
- A. Vloeken is zich-zelfen of anderen verwenschen, met onteering van Gods naam.
- V. Wanneer doet men eene gelofte?
- A. Wanneer men met vrijen wil en genoegzame kennis aan God iets beloofd, wat aan God welgevallig is.
- V. Is het pligt de gelofte te houden?
- A. Zeker is dit pligt, indien geen wettige redenen ons daarvan of geheel of gedeeltelijk vrijspreken.

36. LES. OVER HET 3. GEBOD.

- V. Hoe luidt het derde gebod?
- A. Wees gedachtig, dat gij den sabbathdag heilig maakt.
- V. Wat wordt ons in dat gebod voorgeschreven?
- A. Dat wij den Zondag, die vooral aan de dienst van God is toegewijd, en de dag des Heeren genoemd wordt, behoorlijk moeten vieren.
- V. Waarom den Zondag, en niet, gelijk er staat, den sabbath- of Zaterdag?
- A. De Apostelen hebben den Zondag in de plaats gesteld, omdat op Zondag Christus verreezen, en de H. Geest over de Apostelen is nedergedaald.

- V. Welke zijn de twee groote pligten, welke wij tot viering van den Zondag moeten vervullen?
- A. Wij moeten 1. de H. Mis bijwonen, en 2. ons van slafelijke werken onthouden.
- V. Wat verstaat men door slafelijke werken?
- A. Zoodanige werken, waardoor men gewoonlijk zijn levensonderhoud verdient.
- V. Behoort men om den Zondag te heiligen, meer te doen, dan het volbrengen van die beide groote pligten?
- A. Men behoort ook de predicatie, den catechismus en andere godsdienstoefeningen bij te wonen, en eenige huisaandacht te verrigten.
- V. Hoe zondigt men tegen de verpligting van Misse te hooren?
- A. Ten 1. als men zonder wettige reden de H. Mis of *geheel* of *gedeeltelijk* verzuimt; 2. als men de H. Mis niet bijwoont, gelijk het behoort.
- V. Hoe zondigt men door slafelijke werken?
- A. Wanneer men slafelijke werken verrigt, zonder daartoe genoegzame reden te hebben.
- V. Wanneer is dat werken zonder wettige reden doodzonde?
- A. Ten 1. als het werken zoolang duurt, dat het eene groote zaak wordt, 2. als men door het werken groote ergernis geeft.
- V. Is het strijdig met de zondagviering, eenige uitspanning te nemen?
- A. Neen; dit is niet verboden, maar men moet zich toch voor luidruchtige en vooral voor gevaarlijke uitspanningen in acht nemen.

37. LES. OVER HET 4. GEBOD.

- V. Hoe luidt het vierde gebod?
- A. Eer uwen vader en uwe moeder, opdat gij lang moogt leven op aarde.
- V. Worden onder vader en moeder alleen onze ouders verstaan?
- A. Neen, ook allen die op eenige wijze de plaats van ouders bekleeden; als leeraars, meesters, en verder alle geestelijke en wereldlijke overheid.

- V. Waarin bestaat de eer, die men aan ouders en overheden verschuldigd is?
- A. Hierin: dat men aan ouders en overheden bewijzen moet 1. eerbied, 2. liefde, 3. gehoorzaamheid.
- V. Worden ons die pligten van eerbied, liefde en gehoorzaamheid op eene bijzondere wijze aanbevolen?
- A. Ja; God heeft aan de vervulling dier pligten zijne zegeningen beloofd.
- V. Hoe zondigen de kinderen tegen den eerbied aan de ouders verschuldigd?
- A. Ten 1. wanneer zij *inwendig* hunne ouders versmaden; 2. wanneer zij *uiterlijk* hunne ouders met oneerbiedigheid behandelen; 3. wanneer zij tot minachting of tot oneer van hunne ouders spreken.
- V. Wanneer zondigen zij tegen de liefde aan de ouders verschuldigd?
- A. Ten 1. Als zij hunne ouders geene opregte liefde toedragen, en hen door hun gedrag bedroeven, 2. hunne gebreken niet geduldig verdragen, 3. hen in nood niet met liefde bijstaan, en 4. niet voor hen bidden.
- V. Hoe zondigen de kinderen tegen de gehoorzaamheid?
- A. 1. Als zij hunne ouders in het geheel niet, of slechts ten halve en met weezin gehoorzamen, 2. niet naar hunne vermaningen luisteren, en 3. zich tegen de straffen verzetten.

38. LES. OVER HET 5 GEBOD.

- V. Hoe luidt het vijfde gebod?
- A. Gij zult niet doodslaan.
- V. Over welken pligt handelt het vijfde gebod?
- A. Over de zorg, die wij voor ligchaam en ziel van ons-zelfen en anderen moeten hebben.
- V. Waarom wil God, dat wij voor ons ligchaam en leven zullen zorgen?
- A. Omdat wij het ligchaam en het leven als een kostbaar geschenk, en tot een heilzaam doel van God hebben ontvangen.

4. Welk is de groote zorg, die wij voor onze ziel moeten hebben?
4. Dat wij door een deugdzaam leven onze ziel voor eeuwig gelukkig maken.
- V. Hoe moeten wij zorgen voor het ligchaam van onze naasten?
4. Door onze naasten in ligchamelijken nood, in ziekte, in levensgevaar naar ons vermogen bij te staan.
- V. Hoe moeten wij zorgen voor de ziel van onze naasten?
4. Door onze naasten naar ons best vermogen van het kwaad af te houden, en hen door woord en voorbeeld tot het goede aan te sporen.
- V. Wanneer zondigen wij tegen de zorg voor ons ligchaam?
4. Als wij ons het leven benemen, ons roekeloos in levensgevaar stellen, of door onmatigheid, toorn, enz., onze gezondheid benadeelen.
- V. Kan men ook door onmatigheid doodzonde doen?
4. Ja, bijv. door zijne gezondheid merkelyk te benadeelen; door vrijwillige dronkenschap, enz.
- V. Hoe zondigen wij tegen de zorg voor onze ziel?
4. Niet slechts door iedere zonde, en door traagheid in het goede; maar ook door ons in 't gevaar en de gelegenheid van zonde te stellen.
- V. Hoe zondigen wij tegen de zorg voor het ligchaam onzes naasten?
4. Ten 1. door hem niet in nood bij te staan; 2. zijn ligchaam en gezondheid te benadeelen, bijv. door slaan, verwonden, enz.; 3. door hem onregtvaardig te dooden.
- V. Hoe zondigen wij tegen de ziel des naasten?
4. Door hem van het goede af te trekken, of tot het kwaad aanleiding te geven; dat is: door de zonde van ergernis.
- V. Strijdt het ook tegen het vijfde gebod, zich zelven of anderen kwaad te willen of toe te wenschen?
4. Ja; want wat men met de daad niet mag doen, mag men ook niet willen of toewenschen.
- V. Waarin bestaat de zonde van haat?
4. Dat men van zijn naaste afkeer gevoelt, en hem kwaad gunt, of zich verblijdt over het kwaad, dat hem treft.

- V. Wanneer maakt men zich aan wraakzucht schuldig?
 A. Als men den wil heeft, om het gepleegde of vermeende onrecht, ons aangedaan, met kwaad te vergelden.

39. LES. OVER HET 6. GEBOD.

- V. Hoe luidt het zesde gebod?
 A. Gij zult geen overspel bedrijven.
 V. Waarover handelt het zesde gebod?
 A. Over de deugd van kuischheid, en over de zonde van onkuischheid.
 V. Waarin moeten wij de deugd van kuischheid beoefenen?
 A. Wij moeten in kleeding, in gesprekken, in blikken, in spelen, in al ons doen en laten de zedigheit en kuischheid beoefenen.
 V. Moeten wij ons bijzonder op die deugd van kuischheid toeleggen?
 A. Ja; omdat de kuischheid eene der schoonste en kostbaarste deugden is.
 V. Wat moeten wij doen, om die deugd te verkrijgen en te behouden?
 A. Wij moeten vlijtig alles aanwenden, wat daarvoor dienstig; en alles zorgvuldig vermijden, wat voor die deugd gevaarlijk kan zijn.
 V. Welke middelen zijn daarvoor bijzonder dienstig?
 A. Dat wij ons steeds herinneren dat God ons altijd en overal ziet; dat wij dagelijks God vurig om die deugd verzoeken, en te dien einde de voorspraak van de H. Moeder Gods en van onzen engelbewaarder verzoeken.
 V. Wat moeten wij vooral als gevaarlijk voor die deugd vermijden?
 A. 1. Nieuwsgierigheid in het zien en hooren van onkuische dingen; 2. omgang met slechte kinderen; 3. onbetamelijk spelen; 4. luiheid, lediggang en onmatigheid in eten en drinken.
 V. Kunnen wij slechts uitwendig, of ook wel inwendig tegen de deugd van kuischheid zondigen?

- A. Wij kunnen zoowel in- als uitwendig onkuische zonden doen.
- V. Hoe bedrijft men inwendig zonde van onkuischheid?
- A. Ten 1. door gedachten, als men vrijwillig aan onkuische dingen denkt; 2. door begeerte, als men vrijwillig begeert onkuische dingen te weten, te doen of aan zich toe te laten; 3. door voornemens, als men het voornemen heeft onkuischheid te doen.
- V. Hoe bedrijft men uitwendig zonde van onkuischheid?
- A. Ten 1. door onkuische woorden te spreken of liedjes te zingen; 2. door onkuische dingen te zien of boeken te lezen; 3. door onkuische woorden of liedjes met vermaak aan te hooren 4. door onkuische werken.
- V. Waaraan bemerkt men gewoonlijk wat onkuisch is?
- A. Aan 't gevoel van schaamte, door God ieder mensch gegeven.
- V. Wat moet men doen, zoo men twijfelt of iets onkuisch is?
- A. Men moet daarin niet voortgaan, maar spoedig zijne ouders of zijn biechtvader om onderrigting vragen.

40. LES. OVER HET 7. GEBOD.

- V. Hoe luidt het zevende gebod?
- A. Gij zult niet stelen.
- V. Tegen welke deugd strijdt de zonde van stelen?
- A. Tegen de deugd van regtvaardigheid.
- V. Waarin bestaat de deugd der regtvaardigheid?
- A. In den ernstigen en standvastigen wil, om aan ieder te geven, waarop hij regt heeft.
- V. Welke zonden worden in het zevende Gebod onder stelen begrepen?
- A. Alle zonden, waardoor wij op eene onregtvaardige wijze onzen naaste in zijne tijdelijke goederen benadeelen.
- V. Hoe kan men in het algemeen den naaste in zijne tijdelijke goederen benadeelen?
- A. Ten 1. door aan zijne goederen schade te berokkenen; 2. door hem iets te ontnemen; 3. door hem iets te onthouden

- V. Wanneer zondigt men door aan des naasten goed schade te berokkenen?
- A. 1. Als men die schade veroorzaakt door *schuldige* onvoorzigtigheid of nalatigheid; 2. als die onregtvaardige beschadiging of vernieling opzettelijk wordt aangedaan.
- V. Hoe zondigt men door iemand onregtvaardig iets te ontnemen?
- A. 1. Door diefstal, roof en daartoe onregtvaardig mede te werken; 2. door bedrog, namelijk, door zich, op eene bedriegelijke wijze, geld of goed van een ander toe te eigenen, waarop men geen regt heeft.
- V. Hoe zondigt men, door een ander iets onregtvaardig te onthouden?
- A. 1. Door zijne schulden in het geheel niet, of niet op zijn tijd te betalen; 2. door het gevondene niet aan den regten eigenaar te bezorgen; 3. door den diefstal, het bedrog, en de schuldig veroorzaakte schade niet te vergoeden.
- V. Wanneer moet men de gepleegde onregtvaardigs benadeeling herstellen?
- A. Zoo haast men kan, en indien men niet kan, moet men daartoe den ernstigen wil hebben.
- V. Waarop moet men letten, om te weten, of een diefstal, eene beschadiging enz. groote of kleine zonde is?
- A. Ten 1. op de grootheid der benadeeling; bijv. centen, guldens enz., 2. op den persoon, aan wien zij is aangedaan; bijv. arm of rijk; 3. op de schuld of den zondigen wil, dien men daarbij gehad heeft.
- V. Kan men ook zondigen door benadeeling van zijn eigen goed?
- A. Ja; bijv. 1. door moedwillige verwaarloozing of vernieling, 2. door ongeoorloofde verkwisting van zijne goederen.

41. LES. OVER HET 8. GEBOD.

- V. Hoe luidt het achtste gebod?
- A. Gij zult geen valsche getuigenis geven tegen uwen naaste.

- V. Welke pligt wordt ons in het 8. gebod opgelegd?
- A. Dat wij steeds waarheid spreken, en voor de eer en den goeden naam van ons-zelfen en anderen zorgen.
- V. Waarom moet men voor de eer en den goeden naam eene bijzondere zorg hebben?
- A. Omdat zij meer waarde hebben dan geld en goed.
- V. Hoe kan men voor den goeden naam van anderen zorgen?
- A. Door het kwaad niet ligtvaardig te gelooven; den goeden naam des naasten te verdedigen; en het kwaadspreken, zooveel men kan, te beletten.
- V. Waardoor zondigt men tegen het achtste gebod?
- A. Door liegen, eerafsnijding, laster en door iedere zondige benadeeling van de eer en den goeden naam van ons-zelfen of anderen.
- V. Wanneer liegt men?
- A. Als men iets zegt, wat men meent onwaar te zijn, om een ander in dwaling te brengen.
- V. Wat is eerafsnijding of kwaadspreken?
- A. Eerafsnijding is, zonder wettige redenen het kwaad of de gebreken van een ander bekend maken.
- V. Wanneer mag men die bekend maken?
- A. Als het gevorderd wordt, 1. om den naaste te verbeteren; en 2. om anderen voor schade te bewaren.
- V. Aan wien mag men in die gevallen het kwaad bekend maken?
- A. Alleen aan hem, die het weten moet, om den kwaaddoener te verbeteren of de schade af te weren.
- V. Wat is lasteren?
- A. Van een ander iets kwaads vertellen, waaraan hij niet schuldig is; of het bestaande kwaad vergrooten.
- V. Hoe zondigt men inwendig tegen de eer des naasten?
- A. Ten 1. door *vermoedens*, wanneer men zonder genoegzame redenen een ander van kwaad verdacht houdt; 2. door *oordeelvellingen*, wanneer men ongegrond iemand van kwaad betigt.
- V. Zondigt men ook met kwaad spreken en lasteren aan te hooren?

4. Ja; als men daarin behagen neemt; het niet verhindert, als men kan en moet; of het op eenige wijze bevordert.
- V. Waartoe is hij verplicht, die een ander in zijne eer heeft benadeeld?
4. Hij is verplicht, 1. dit op de best mogelijke wijze te herstellen, bijv. door vergeving te vragen, zijn woord te herroepen, enz., 2. de andere nadeelen, uit de eerrooving ontstaan, te vergoeden.

42. LES. OVER HET 9. EN 10. GEBOD.

- V. Hoe luidt het negende gebod?
4. Gij zult uws naasten huisvrouw niet begeeren.
- V. Wat heeft God ons door die woorden willen zeggen?
4. Dat wij geene gedachten of begeerten van onzuiverheid mogen hebben, maar die kloekmoedig moeten bestrijden en verwerpen.
- V. Wanneer zondigt men door onkuische gedachten en begeerten?
4. Ten 1. als men verzuimt die te verwerpen; 2. als men er behagen in scheidt; 3. als men in de begeerte toestemt.
- V. Hoe luidt het tiende gebod?
4. Gij zult uws naasten huis niet begeeren, noch zijn land, noch zijn knecht, noch zijne dienstmaagd, noch iets van hetgeen hem toebehoort.
- V. Wat wordt hier verstaan onder begeerten naar de goederen van onze naasten?
4. Hieronder worden verstaan, gedachten en begeerten, om de goederen van onze naasten op eene ongeoorloofde wijze te verkrijgen.
- V. Mogen wij dan niet wenschen, dat deze of geene zaak aan ons moge toebehooren?
4. Dit is niet verboden; maar wij mogen ze niet aan onze naasten misgunnen, en geen gedachten of begeerten hebben, om ze op eene ongeoorloofde wijze te verkrijgen.
- V. Kunnen verlangens en begeerten naar tijdelijke goederen ook zondig zijn?

4. Ja; wanneer zij voortkomen uit ontevredenheid met hetgeen wij van God hebben ontvangen; en wanneer wij ongeregeld naar het bezit van aardsche goederen verlangen.

V. Waarom verbiedt God ook zondige gedachten en begeerten?

4. Omdat de zonde eigenlijk door den wil bedreven wordt.

43. LES. OVER DE 5 GEBODEN DER H. KERK.

V. Heeft de H. Kerk de magt om ons geboden te geven?

4. Ja; Christus-zelf heeft aan de Kerk het bevel en de magt gegeven, om de geloovigen te besturen en te regeren.

V. Moeten wij dus aan de Kerk gehoorzamen?

4. Voorzeker: als de Kerk van God de magt heeft om de geloovigen te regeren, dan zijn wij verplicht aan haar te gehoorzamen.

V. Welke zijn de voornaamste geboden der H. Kerk?

4. Deze vijf: 1. De geboden heilige dagen zult gij vieren; 2. En dan ook Misse hooren met goede manieren; 3. Geene geboden vastendagen zult gij breken; 4. Eens 's jaars zult gij den Priester uwe biecht spreken; 5. En nuttigen omtrent Paschen het ligchaam des Heeren.

V. Welke dagen worden verstaan onder de heilige dagen, welke wij moeten vieren?

4. Ten 1. de heilige dagen, welke wij als zondagen moeten vieren; 2. de kerkdagen, waarop wij alleen verplicht zijn Misse te hooren.

V. Wat wil zeggen, dat wij op de heilige en kerkdagen moeten Misse hooren met goede manieren?

4. Dat wij de H. Mis moeten bijwonen met de vereischte aandachtigheid.

V. Wat wordt in het derde gebod onder vastendagen verstaan?

4. Ten 1. de *onthoudingsdagen*, waarop het gebruik van vleeschspijzen verboden is; 2. de *vastendagen*, waarop vleesch- en soms nog andere spijzen verboden zijn, en men slechts eenmaal daags een vollen maaltijd mag nemen.

- V. Wie is verplicht, om zich op de bepaalde dagen van verboden spijzen te onthouden?
- A. Die den leeftijd van zeven jaren bereikt hebben, en door geen wettige redenen hiervan verschoond zijn.
- V. Wie zijn verplicht te vasten?
- A. Allen, die het 21. jaar voleind hebben, en door geen wettige redenen hiervan worden vrijgesproken.
- V. Hoe moet men de veertigdaagsche vaste houden?
- A. Volgens de voorschriften, bekend gemaakt door den bisschop der plaats, waar wij ons bevinden.
- V. Wanneer is men verplicht, ten minste eens 's jaars te biechten?
- A. Zoo haast men tot de jaren van verstand gekomen is.
- V. Wat wordt ons in het vijfde gebod der Kerk voorgeschreven?
- A. Dat zij, die tot de jaren van verstand gekomen en genoegzaam onderwezen zijn, in den Paaschtijd op eene waardige wijze de H. Communie moeten ontvangen.
- V. Waar is men verplicht zijne Paasch-communie te houden?
- A. In zijne eigene parochie-kerk.

III. HOOFDSTUK.

Welke genademiddelen wij moeten gebruiken.

44. LES. OVER DE GENADE.

- V. Kan men zonder Gods hulp, uit eigen krachten de geboden onderhouden en zalig worden?
- A. Neen; dit kan men niet zonder een bovennatuurlijke hulp van God.
- V. God geeft ons een vrijen wil, om het goede te doen; is dit een natuurlijke of bovennatuurlijke hulp van God?
- A. Dit is slechts een natuurlijke gave en hulp.
- V. Als God dan mijn wil versterkt, om iets goeds te doen, wat tot mijne zaligheid dienstig is?
- A. Dan is dit een bovennatuurlijke gave en hulp van God.

- V. Hoe noemt men die bovennatuurlijke hulp, welke God ons tot onze zaligheid geeft?
- A. Die bovennatuurlijke gave en hulp noemt men: genade Gods.
- V. Ontvangt de mensch genade om zijn eigen verdiensten?
- A. Neen; hij ontvangt die niet om zijne verdiensten, maar om de verdiensten van Christus.
- V. Wat is dus genade Gods?
- A. Een bovennatuurlijke gave en hulp, door God aan den mensch tot zijne zaligheid verleend, om de verdiensten van Christus.
- V. Als Gods genade noodig is om de geboden te onderhouden en zalig te worden, ontvangt dan ieder de daartoe noodige genade?
- A. Ieder mensch ontvangt de daartoe noodige genade, omdat God wil dat alle menschen zullen zalig worden, en Christus voor de zaligheid van allen gestorven is.
- V. Moet men het aan God, of aan den mensch zelve toeschrijven, als hij niet braaf leeft en niet zalig wordt?
- A. Aan God moet men dit niet toeschrijven; want Hij weigert aan niemand de noodige genade, maar aan den mensch zelve, die aan de genade niet beantwoordt.

45 LES. OVER DE HEILIGMAKENDE EN WERKENDE GENADE.

- V. Welke soorten van genade kan men vooral onderscheiden?
- A. Deze twee: de heiligmakende genade, en de werkende of voorbijgaande genade.
- V. Waarin bestaat de heiligmakende genade?
- A. Dat God ons heilig of regtvaardig maakt; dat is: dat God ons van doodzonden zuivert, en in Zijne liefde aanneemt.
- V. Is de heiligmakende genade een groote schat?
- A. Zij is de grootste schat, welken de mensch op aarde kan bezitten.
- V. Wat bewerkt de heiligmakende genade in ons?
- A. Zij doet ons dierbare kinderen Gods en erfgena-

- men des hemels zijn, en maakt ons bekwaam, om verdienstelijke werken voor den hemel te verrigten.
- V. Hoe lang blijft de heiligmakende genade in ons?
- A. Zoo lang wij zuiver zijn van doodzonde.
- V. Waardoor verliezen wij de heiligmakende genade?
- A. Wij verliezen ze door eene doodzonde.
- V. Waarin bestaat de werkende of voorbijgaande genade?
- A. Dat God ons verstand verlicht, onzen wil aanspoort en versterkt, om iets goeds te doen of iets kwaads te laten.
- V. Worden wij door die werkende genade gedwongen, om het goede te doen en het kwade te laten?
- A. Neen; wij worden verlicht, geholpen en versterkt, maar niet genoodzaakt.
- V. Wat hebben wij van God te verwachten, wanneer wij ijverig met de genade medewerken?
- A. Dat God ons meer en meer genade zal schenken.
- V. Wat hebben wij te verwachten, wanneer wij niet medewerken?
- A. Dat wij minder genade van God zullen ontvangen, en eenmaal een strenge verantwoording over onze nalatigheid zullen moeten afleggen.
-

46. LES. OVER DE GOEDE WERKEN.

- V. Aan wie geeft God de werkende of voorbijgaande genade?
- A. God geeft die aan alle menschen, zoowel zondaars, als regtvaardigen.
- V. Waarom geeft God die genade aan de regtvaardigen?
- A. Opdat zij met behulp dier genade, goede en voor den hemel verdienstelijke werken zouden verrigten.
- V. Wat wordt er toe vereischt, opdat de goede werken verdienstelijk zijn voor den hemel?
- A. Dat men in staat van genade zij, en met behulp der werkende genade, zijne werken om God verrigte.
- V. Wat wil zeggen, zijne werken om God verrigten?

- A. Dat men de meening, de bedoeling heeft, om door zijne werken God te eeren.
- V. Wat verdienen wij door onze verdienstelijke werken?
- A. Wij verdienen daardoor vermeerdering van de heiligmakende genade, den hemel, en vermeerdering der hemelsche glorie.
- V. Van waar hebben onze werken zoo groote verdienste?
- A. Van de oneindige verdiensten van Christus, wiens levende ledematen wij zijn, als wij in staat van genade leven.
- V. Kunnen de zondaars ook goede en verdienstelijke werken doen?
- A. Goede werken kunnen zij wel doen, maar geen goede werken, welke verdienstelijk zijn voor den hemel.
- V. Waarom kunnen zij voor den hemel geen verdienstelijke werken doen?
- A. Omdat, zoo lang zij door de doodzonde de hel verdienen, zij niets kunnen verdienen voor den hemel.
- V. Waarom geeft God den zondaars werkende genade?
- A. Opdat zij met behulp dier genade goede werken doen, welke hen helpen tot hunne bekeering.
- V. Heeft God aan allen geboden goede werken te doen?
- A. Ja; God heeft bevolen, dat wij door goede werken onze zaligheid zouden verzekeren, en schatten voor den hemel zouden vergaderen.
- V. Welke goede werken worden ons bijzonder aanbevolen?
- A. Verschillende oefeningen van deugd, waaronder vooral bidden, vasten en aalmoezen geven.
- V. Welke werken worden onder bidden, vasten, aalmoezen geven begrepen?
- A. Alle werken van godsvrucht, van versterving en van naastenliefde.
- V. Hoe weten wij, dat het vasten een goed en aan God welgevallig werk is?
- V. Dit weten wij uit het woord en het voorbeeld van Jezus en der Apostelen en uit de onfeilbare leer der H. Kerk.

47 LES. OVER DE SACRAMENTEN.

- V. Door welke twee middelen kunnen wij vooral genade verkrijgen?
- A. Door deze twee middelen: de H. Sacramenten en het gebed.
- V. Wat is een Sacrament?
- A. Een uitwendig teeken, door Christus ingesteld, waarvoor eene genade wordt aangeduid en medegedeeld.
- V. Wat is een uitwendig teeken?
- A. Iets, wat men met zijne zintuigen bijv. gezigt, gehoor, enz. kan waarnemen, en waardoor een andere zaak wordt aangeduid.
- V. Waarom wilde Jezus, dat een Sacrament een uitwendig teeken zoude zijn?
- A. Opdat het uitwendig teeken zoude voorstellen de inwendige genade, welke door een Sacrament verleend wordt.
- V. Wat moet, bijv. in het Doopsel de afwassching met water beteekenen?
- A. Die uitwendige afwassching moet beteekenen de inwendige zuivering der ziel van alle zonden.
- V. Welke kracht is aan het uitwendig teeken verbonden?
- A. Er is aan verbonden de kracht om genade mede te deelen.
- V. Heeft Christus niet reeds door zijn lijden en dood alle genaden voor ons verworven?
- A. Christus heeft wel alle genaden voor ons verdiend, maar die genaden worden ons vooral medegedeeld door de H. Sacramenten.
- V. Hoe kunnen de Sacramenten een zoo groote kracht bezitten?
- A. Omdat Christus daaraan door de instelling die kracht heeft gegeven.
- V. Ontleent dus een Sacrament zijne kracht niet van dengene, die een Sacrament ontvangt of bedient?
- A. Neen; de kracht ligt, door de instelling van Christus, in het Sacrament zelf.
- V. Hoe vele Sacramenten heeft Christus ingesteld?
- A. Zeven; namelijk 1. het Doopsel, 2. het Vormsel,

3. het H. Sacrament des Altaars, 4. de Biecht, 5. het H. Oliesel, 6. het Priesterschap, 7. het Huwelijk.

48 LES. OVER DE VERDEELING DER SACRAMENTEN.

- V. Hoe kan men de Sacramenten verdeelen?
- A. In Sacramenten der dooden en der levenden.
- V. Welke zijn de Sacramenten der dooden?
- A. Deze twee: het Doopsel en de Biecht.
- V. Welke zijn de Sacramenten der levenden?
- A. Deze vijf: het Vormsel, het H. Sacrament des Altaars, het H. Oliesel, het Priesterschap en het Huwelijk.
- V. Waarom worden het Doopsel en de Biecht Sacramenten der dooden genoemd?
- A. Omdat zij vooral bestemd zijn, om hen die geestelijk dood, of in doodzonde zijn, de heiligmakende genade mede te deelen.
- V. In welken staat mag men dus die Sacramenten ontvangen?
- A. Men mag die ontvangen in staat van doodzonde.
- V. Waarom worden de andere vijf Sacramenten der levenden genoemd?
- A. Omdat zij bestemd zijn, om in hen, die reeds het leven der ziel, dat is de heiligmakende genade bezitten, die genade te vermeerderen.
- V. In welken staat moet men dus die Sacramenten ontvangen?
- A. Men moet die ontvangen in staat van heiligmakende genade.
- V. Aan welke groote zonde maakt hij zich schuldig, die een Sacrament der levenden vrijwillig in doodzonde ontvangt?
- A. Hij maakt zich schuldig aan de zonde van heiligschennis.
- V. Welke Sacramenten mag men maar eens in zijn leven ontvangen?
- A. Deze drie: het Doopsel, het Vormsel, en het Priesterschap.
- V. Waarom mag men die maar eens ontvangen?
- A. Omdat zij een altyddurend geestelijk merkteeken in de ziel drukken.

49. LES. OVER HET DOOPSSEL.

V. Wat is het Doopsel?

A. Een Sacrament, door Christus ingesteld, hetwelk door de afwassching met water, en de aanroeping der H. Drievuldigheid, den mensch zuivert van de erfzonde en alle andere zonden, en tot een kind maakt van God.

A. Hoe kunnen wij weten dat het Doopsel een waar Sacrament is?

A. Omdat het alle drie bestanddeelen bevat, welke tot een Sacrament vereischt worden.

V. Wat is het uitwendige teeken in het Doopsel?

A. De afwassching met water, en het uitspreken der woorden: *»Ik doop u in den naam des Vaders, en des Zoons en des H. Geestes. Amen.*

V. Welk bevel gaf Jezus aangaande het Doopsel aan de Apostelen?

A. *»Gaet heen, leert alle volken, en doopt hen in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes.»* Mat. XXVIII.

V. Welke genade deelt ons het Doopsel vooral mede?

A. Ten 1. het vergeeft de erfzonde, de zonden welke vóór het Doopsel begaan zijn, en de straffen der zonden; 2. het maakt ons tot ledematen der Kerk, en tot geliefde kinderen Gods.

V. Wie is de bedienaar van het Sacrament des Doopsels?

A. De pastoor en zijne medehelpers, doch in tijd van nood mag ieder doopen.

V. Hoe moet men in tijd van nood doopen?

A. 1. Men hebbe de meening om te doen wat Christus heeft ingesteld; 2. men giete wijwater, of anders natuurlijk water op het hoofd van het kind, en spreke tegelijker tijd: *»Ik doop u in den naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes. Amen.*

V. Waartoe dienen Peter en Meter bij het Doopsel?

A. Zij moeten zorgen, dat hunne peetkinderen in de Katholieke Kerk worden opgevoed, en zich later Christelijk gedragen.

V. Waarom staat het doopsel op de eerste plaats onder de Sacramenten?

A. Omdat het Doopsel het eerste en noodzakelijkste Sacrament is.

V. Om welke reden noemt men het Doopsel het eerste Sacrament?

A. Omdat men door het Doopsel lid wordt der H. Kerk, en men vóór dien tijd geen ander Sacrament geldig kan ontvangen.

V. Waarom is het Doopsel het noodzakelijkste Sacrament?

A. Omdat niemand zonder Doopsel kan zalig worden: want, die niet gedoopt zal zijn, zal niet zalig worden.

V. Wat leert de Kerk van het lot der kinderen, die zonder Doopsel sterven?

A. Dat zij van den hemel zullen uitgesloten blijven maar daaruit volgt niet, dat zij verdoemd zullen zijn.

V. Kan het Doopsel met water door iets anders vervangen worden?

A. Ja, het kan vervangen worden door het Doopsel der begeerte, en des bloeds.

V. Wanneer ontvangt iemand een Doopsel van begeerte?

A. Als iemand uit liefde tot God berouw heeft over zijne zonde en wenscht gedoopt te worden, zonder daartoe gelegenheid te hebben.

V. Waarin bestaat het Doopsel des bloeds?

A. Hierin: dat iemand, die niet gedoopt is, in Jezus gelooft, en voor dat geloof den martelaars dood sterft.

50. LES. OVER HET VORMSEL.

V. Wat is het Vormsel?

A. Een Sacrament, door Christus ingesteld, hetwelk door de oplegging der handen, de zalving en het gebed des Bisschops, den mensch genade mededeelt, om het geloof standvastig te belijden.

V. Wat is het uitwendig teeken van het Sacrament des Vormsels?

A. De zalving met Chrisma, en de oplegging der handen, en het gebed des Bisschops.

- V. Hoe weten wij dat Christus dit Sacrament heeft ingesteld?
- A. 1. De Apostelen hebben dit Sacrament bediend, gelijk wij dit van Petrus en Joannes lezen, Hand. VIII, en dit konden zij niet, zoo Jezus het niet had ingesteld. 2 De Kerk leert het uitdrukkelijk.
- V. Welke genade ontvangen wij door het Vormsel?
- A. Ten 1. vermeerdering der heiligmakende genade; 2. ontvangen wij de genade des H. Geestes, om het geloof standvastig te belijden.
- V. In welken staat moet men het Sacrament des Vormsels ontvangen, als men zich niet aan heiligschennis wil schuldig maken?
- A. Men moet het ontvangen in staat van genade.
- V. Hoe dikwijls mag men het Vormsel ontvangen?
- A. Maar eenmaal in zijn leven, omdat het een geestelijk merkteken in de ziel drukt.
- V. Is het Vormsel volstrekt noodig, om zaligte worden?
- A. Neen; ook zonder dit Sacrament te hebben ontvangen, kan men in den hemel komen.
- V. Kan men zonder zonde het Vormsel verwaarloozen?
- A. Neen; hij, die dit Sacrament vrijwillig verwaarlost, maakt zich aan eene groote zonde schuldig.

51 LES. OVER HET H. SACRAMENT DES ALTAARS.

- V. Wat is het H. Sacrament des Altaars?
- A. Een Sacrament, door Christus ingesteld, waarin onder de gedaante van brood en wijn Christus zelf werkelijk tegenwoordig is.
- V. Hoe is Christus daar tegenwoordig, levend of niet levend, geheel of gedeeltelijk?
- A. Christus is er geheel en levend tegenwoordig, met vleesch en bloed, met ziel en ligchaam, met menscheit en Godheid, gelijk Hij verheerlijkt leeft in den hemel.
- V. Wat wil het zeggen: Christus is er tegenwoordig onder de gedaante van brood en wijn?

- A. Brood en wijn zijn veranderd in het ligchaam en bloed van Christus, en van brood en wijn is slechts de gedaante, d. i. kleur, smaak enz. overgebleven.
- V. Is Jezus onder de gedaante van brood alléén met zijn ligchaam, en onder die van wijn alléén met zijn bloed?
- A. Neen; Jezus is onder iedere gedaante, zoowel van brood als van wijn, geheel en onverdeeld tegenwoordig.
- V. Als de gedaante van brood of wijn verdeeld wordt, onder welk deel is Christus dan tegenwoordig?
- A. Dan is Christus geheel en al onder ieder deel.
- V. Hoe lang blijft Christus in het H. Sacrament?
- A. Tot zoo lang de gedaante van brood en wijn aanwezig is.
- V. Had Jezus, vóór dat Hij het H. Sacrament instelde, daarvan reeds gesproken, en daarom trent eenige belofte gedaan?
- A. Ja; na het wonder der broodvermenigvuldiging had Hij gezegd: „*Ik ben het levend brood, dat uit den hemel gedaald is. Mijn vleesch is waarlijk spijs en mijn bloed is waarlijk drank.*” Joan. VI.
- V. Wanneer heeft Jezus het H. Sacrament ingesteld?
- A. Op het laatste Avondmaal, den avond voor zijn lijden.
- V. Welke woorden sprak Jezus uit, toen Hij brood en wijn in Zijn ligchaam en bloed veranderde?
- A. Over het brood sprak Hij „*neemt en eet, want dit is mijn ligchaam,*” en over den kelk met wijn: „*Drinkt hier allen uit, want dit is mijn bloed.*”
- V. Werd ook toen aan de Apostelen en hunne opvolgers de magt gegeven, om brood en wijn in 't ligchaam en bloed van Christus te veranderen?
- A. Ja; Jezus gaf hun de magt, om *datgeen* te doen, wat Hij zelf gedaan had: „*Doet dit tot mijne gedachtenis.*”
- V. Tot welk einde heeft Christus het H. Geheim des Altaars ingesteld?
- A. 1. Tot een voortdurend offer des Nieuwen Verbonds;
2. Tot eene spijs voor onze zielen.

52. LES. OVER HET OFFER DER MIS.

- V. Wanneer wordt aan God een eigenlijk offer opgedragen?
- A. Als een wettig bedienaar aan God aanbiedt een zichtbare gave, welke op eenige wijze wordt vernietigd.
- V. Waartoe dienen de offers, die men aan God opdraagt?
- A. Om God als Opperheer te vereeren; Hem voor Zijne weldaden te danken; van Hem vergeving of andere gunsten af te smeeken.
- V. Heeft men reeds vóór Christus offers aan God opgedragen?
- A. Ja; van den beginne der wereld af; en in het Oude Verbond had God dit bepaaldelijk voorgeschreven.
- V. Wat was van die offers des Ouden Verbonds voorspeld?
- A. Dat zij zouden worden vervangen door een nieuw onbevlekt offer, dat altijd en op alle plaatsen aan God zoude worden opgedragen. Mal. I: 11.
- V. Waarom zouden die offers des Ouden Verbonds worden afgeschaft?
- A. Omdat zij voorteekenen waren van het onbevleete offer des Nieuwen Verbonds. Hebr. X.
- V. Welk is dat onbevleete offer des Nieuwen Verbonds?
- A. Dat offer is Jezus-zelf, die zich eens aan het kruis heeft opgeofferd, en die nog voortdurend onder de gedaante van brood en wijn, dat kruis-offer wil vernieuwen.
- V. Hoe noemen wij dat offer, in hetwelk Jezus onder de gedaante van brood en wijn zich voortdurend opoffert?
- A. Dit noemen wij het offer der Mis.
- V. Waarom wil Jezus het kruis-offer voortdurend vernieuwen?
- A. Tot gedachtenis van Zijn lijden en sterven of van het kruisoffer, en om ons de verdiensten van dat offer toe te voegen.
- V. Welk onderscheid is er tusschen het kruisoffer en het offer der Mis?
- A. Het is eigenlijk hetzelfde offer, maar het kruisoffer was een bloedig, en de Mis is een onbloedig offer.
- V. Wat is dan het offer der Mis?

4. De Mis is een onbloedig offer des Nieuwen Verbonds, waarin het ligchaam en bloed van Christus, onder de gedaante van brood en wijn, aan God wordt opgedragen.

53. LES. VERVOLG. OVER HET OFFER DER MIS.

- V. Wanneer heeft Jezus het H. Misoffer ingesteld?
 A. Op het laatste avondmaal; toen offerde hij zijn ligchaam en bloed op, en beval zijnen Apostelen, hetzelfde te doen.
- V. Wie is de wettige bedienaar van het H. Misoffer?
 A. De Priester, die in den persoon van Christus offert.
- V. Welke zijn de voornaamste deelen der Mis?
 A. Deze drie: de offerande van brood en wijn, de consecratie en de nuttiging.
- V. Wanneer geschiedt de offerande van brood en wijn?
 A. Na het Evangelie, als de Priester den kelk ontdekt, en brood en wijn aan God opdraagt.
- V. Hoe moeten wij bij de offerande met den Priester bidden?
 A. Dat God met welgevallen die offerande moge aannemen, opdat zij ons en allen Christenen zoowel den overledenen, als den levenden, tot heil moge verstrekken.
- V. Wanneer geschiedt de consecratie?
 A. In het midden der Mis, als de Priester, door de woorden te spreken, welke Jezus-zelf gesproken heeft, het brood en den wijn in het ligchaam en bloed van Christus verandert.
- V. Wat moeten wij onder de consecratie doen?
 A. In diepen eerbied neêrgeknielt, moeten wij Jezus aanbidden, die daar waarachtig tegenwoordig is, en zich-zelfen voor ons aan God opoffert.
- V. Wanneer geschiedt de nuttiging?
 A. Op het laatst der H. Mis, als de Priester het Allerheiligste Vleesch en Bloed van Christus nuttigt.
 Hoe moeten wij de nuttiging bijwonen?

- A. Met een levendig geloof, en met berouw over onze zonden moeten wij verlangen en bidden, dat ook wij Jezus op een geestelijke wijze mogen ontvangen.
- V. Wat kunnen wij door het godvruchtig bijwonen der H. Mis van God verkrijgen?
- A. Veelvuldige genaden en gunsten voor ons zelve, voor anderen, en voor de zielen in het vagevuur.

54 LES. OVER DE COMMUNIE.

- V. Wat wil zeggen: de H. Communie ontvangen of communiceren?
- A. Dit wil zeggen: ontvangen of nuttigen het ligchaam en bloed van Christus.
- V. Heeft Christus nadrukkelijk bepaald, dat zijn vleesch en bloed door den mensch moet worden genuttigd.
- A. Ja, Hij heeft gezegd: »Tenzij gij het vleesch van den Zoon des menschen eet en zijn bloed drinkt, zult gij het leven in u niet hebben. Joan. VI: 54.
- V. Wanneer is men verplicht de H. Communie te ontvangen?
- A. 1. Eenmaal 's jaars omtrent Paschen, 2. als men in gevaar is van te sterven.
- V. Wat wordt er vereischt om *waardig* te communiceren?
- A. 1. Dat men zij in staat van genade, dat is, zuiver van alle doodzonde; 2. dat men in den gewonen regel nuchter zij van 's nachts 12 uur.
- V. Wat wordt er vereischt om niet slechts *waardig*, maar ook met *veel vrucht* te communiceren?
- A. Dat men zich beijvere zijne ziel van dagelijksche zonden te zuiveren; en gevoelens van geloof, hoop en liefde in zich opwekke.
- V. Wat kunnen wij door de H. Communie verkrijgen?
- A. 1. Vereeniging met Christus; 2. vermeerdering van de heiligmakende genade; 3. een bijzondere kracht, om het goede te beoefenen en de zonde te vlugten, 4. het onderpand eener heerlijke verrijzenis.

- V. Welke zonde bedrijft hij, die vrijwillig in staat van doodzonde communiceert?
- A. Hij begaat een verschrikkelijke heiligschennis: „*hij eet en drinkt zich zelven het oordeel*”, hij maakt zich „*schuldig aan het ligchaam en bloed des Heeren.*” I Cor. XI.
- V. Hoe lang behooren wij na de H. Communie in aanbidding, en in gebeden van dankbaarheid door te brengen?
- A. Ten minste een kwartier uurs.
- V. Hoe behooren wij den Communie-dag door te brengen?
- A. Wij moeten dikwerf met dankbaarheid aan de H. Communie denken, en ons voor te groote verstrooiing en te luidruchtige vermaken in acht nemen.

55. LES. OVER DE BIECHT.

- V. Wat is de biecht?
- A. Een Sacrament, door Christus ingesteld, waarin de zonden, na het Doopsel bedreven, door de priesterlijke magt worden vergeven aan hen, die ze rouwmoedig belijden.
- V. Met welke woorden heeft Christus aan de Apostelen en hunne opvolgers de magt geschonken, om zonden te vergeven?
- A. *Wier zonden gij zult vergeven, dien worden zij vergeven, en wier zonden gij zult houden, dien worden zij gehouden.* Joan. XX: 23.
- V. Kan ieder, hoedanig hij ook gesteld zij, van den Priester vergeving zijner zonden in de Biecht verkrijgen?
- A. Neen, alleen hij kan vergeving verkrijgen, die voldoet aan hetgeen tot de Biecht vereischt wordt.
- V. Wat wordt van den kant des zondaars tot de Biecht vereischt?
- A. Hij moet 1. *berouw* over zijne zonden hebben, 2. zijne zonden *belijden*, 3. bereid zijn de *schuldige voldoening* te volbrengen.
- V. Waarom moet men zijne zonden den Priester *belijden*?

4. Omdat de Priester moet oordeelen 1. of hij den zondaar vergeving kan schenken of niet, en 2. wat hij hem tot boete en verbetering moet opleggen.
7. Welk is van de drie vereischten het gewigtigste: het *berouw*, de *belijdenis* of de *voldoening*?
4. Het gewigtigste is het *berouw*.
7. Wat kunnen wij door het Sacrament der Biecht verkrijgen?
4. 1. Vergeving van zonde en straffen, ten minste der eeuwige straffen; 2. de heiligmakende genade of vermeerdering daarvan; 3. een bijzondere hulp om de zonde te ontvlugten.
7. Waartoe moeten die voordeelen der Biecht ons aansporen?
4. Dat wij van dat Sacrament een ijverig gebruik maken, en ons best doen, om het altijd waardig te ontvangen.
7. Wat moeten wij van God verzoeken, om het waardig te ontvangen?
4. De bijzondere hulp van God en de verlichting des H. Geestes, om onze zonden te kennen, goed te *belijden*, en er waar *berouw* over te hebben.

56. LES. OVER HET GEWETENSONDERZOEK EN
HET BEROUW.

Wat moet men doen, om zijne zonden te kennen?

4. Na den H. Geest vurig te hebben aangeroepen, moet men zijn geweten onderzoeken.
7. Hoe onderzoekt men zijn geweten?
4. Men denkt vlijtig na, welke zonden en hoeveel zonden men bedreven heeft tegen de geboden Gods, tegen de geboden der H. Kerk, en tegen pligten van zijnen staat.
7. Waarop dient men bij dit onderzoek het eerst te letten.
4. Wanneer men het laatst heeft gebiecht, of die biecht goed is geweest, en men de poenitentie heeft volbragt.
7. Waarop kan men acht geven, om zich de zonden gemakkelijk in het geheugen te brengen?

- A. Op de plaatsen en personen, wáár en met wie men verkeerd heeft.
- V. Wat doet men, na zijn geweten onderzocht te hebben?
- A. Men verwekt berouw over zijne zonden.
- V. Wanneer heeft men berouw over zijne zonden?
- A. Als men zijne zonden betreurt en verfoeit, met het vaste voornemen zich te verbeteren.
- V. Moet men zich bijzonder beijveren om berouw te verwekken?
- A. Ja; zonder het berouw kan ons noch de belijdenis der zonden, noch de absolutie van den priester iets helpen.
- V. Is het tot berouw genoeg met den mond te zeggen, dat men zijne zonden betreurt en verfoeit?
- A. Neen; het berouw moet *hartelijk* opregt gemeend zijn, en wel zoodanig dat men *geen* onheil ter wereld meer betreurt en wil vlugten, dan de zonde.
- V. Is het berouw goed als men wel over eenige, maar niet over alle bedreven doodzonden bedroefd is?
- A. Neen; het berouw moet zijn *algemeen*, d. i. over alle bedreven doodzonden.
- V. Waarom over alle bedreven doodzonden?
- A. Omdat de beweegredenen, om dewelke men over de ééne doodzonde moet berouw hebben, ook bestaan voor de andere.
- V. Kan men volstaan met een *natuurlijk* berouw, bijv. om tijdelijk nadeel, schande, enz.
- A. Neen; noodzakelijk is een *bovennatuurlijk* berouw, dat voortkomt uit bovennatuurlijke beweegredenen, bijv. liefde tot God, vrees voor de straffen Gods, enz.
- V. Welk voornemen moet met de droefheid over de zonde gepaard gaan?
- A. Het *ernstige* en *vaste* voornemen om zich te verbeteren, elke doodzonde en de naaste gelegenheid daartoe te vermijden, en de noodige middelen tot beterschap aan te wenden.
- V. Waarop moet men bij het maken van het voornemen bedacht zijn, als men slechts kleine zonden biecht?
- A. Dat men zich ten minste van één soort dier zonde wil verbeteren of daarvan het getal verminderen.

57 LES. OVER HET VOLMAAKTEN ONVOLMAAKT BEROUW.

- V. Is er nog onderscheid tusschen het berouw wat uit liefde tot God, en dat wat uit vrees voor de straffen Gods voorkomt?
- A. Ja, het eerste is een volmaakt, het tweede een onvolmaakt berouw.
- V. Wanneer heeft men dus een volmaakt berouw?
- A. Als men zijne zonde betreurt, en zich verbeteren wil uit liefde tot God, het opperste goed.
- V. Wanneer heeft men een onvolmaakt berouw?
- A. Als men zijne zonden betreurt met het voorneemen zich te verbeteren uit vrees voor de straffen van God.
- V. Wordt een volmaakt of onvolmaakt berouw tot de biecht vereischt?
- A. Het onvolmaakte berouw is voldoende, het volmaakte beter.
- V. Wat verkrijgen wij van God door een volmaakt berouw?
- A. Door een volmaakt berouw verkrijgen wij dadelijk van God vergiffenis der zonde, ook zonder de biecht.
- V. Waartoe is men dan verplicht, als men in stervensgevaar verkeerende, in doodzonde is?
- A. Men is verplicht een volmaakt berouw te verwekken.
- V. Wanneer is het bovendien heilzaam dit berouw te verwekken?
- A. Het is heilzaam dit dikwerf in zijn leven te doen, maar vooral dan als men in doodzonde gevallen is.
- V. Moeten wij, na een volmaakt berouw te hebben verwekt, de zonden nog biechten?
- A. Ja; een volmaakt berouw neemt de verpligting, om de zonden te biechten niet weg.

58. LES. OVER DE BELIJDENIS.

- V. Wat moet men doen, na zijn geweten onderzocht, en berouw over de zonden te hebben verwekt?
- A. Zijne zonden opregt en duidelijk den priester be-

lijden, zonder iets te verzwijgen of te verdraaijen van hetgeen men verplicht is te biechten.

V. Hoe spreekt gij de voorbiecht?

A. Ik belijde den almachtigen God, alle Heiligen en u vader, dat ik gezondigd heb, door mijne schuld, mijne schuld, mijne grootste schuld. Mijne laatste biecht is geweest voor...

V. Welke zonden is men verplicht te biechten?

A. Alle doodzonden sedert de laatste goede biecht bedreven, en ook die, welke men vroeger zeker of waarschijnlijk heeft vergeten te biechten.

V. Wat moet bij het biechten der doodzonden noodzakelijk nog beleden worden?

A. Ten 1. het getal, en 2. de noodige omstandigheden.

V. Moet men bepaald zeggen, hoeveel doodzonden van iedere soort men bedreven heeft?

A. Ja; men moet het *juiste* getal, en, als men het niet zeker weet, het naaste getal zeggen; bijv. vier, vijfmaal ongeveer; of eens, tweemaal, ieder dag, iedere week, enz.

V. Welke omstandigheden moet men er bijvoegen?

A. Die omstandigheden, welke de zonden merkelyk veranderen.

V. Is men ook verplicht dagelijksche zonden te biechten?

A. Dit is wel goed, maar niet noodzakelyk.

V. Is de biecht goed, waarin men onschuldig eene doodzonde vergeet?

A. Ja; de biecht is goed, en de vergeten zonde wordt mede vergeven.

V. Moet men die vergeten zonde ook nog biechten?

A. Ja; men moet die bij de eerstvolgende biecht belijden.

V. Hoe is die biecht, waarin men opzettelyk eene doodzonde verzwijgt, bedekt, of het getal der doodzonden vermindert?

A. Die biecht, en ook de volgende biechten, waarin men die zonde blijft verzwijgen, zijn onwaardig en heiligschendend.

V. Hoe moet men zich aanklagen, wanneer men door een goede biecht die slechte biecht of biechten wil herstellen?

- A. Men moet 1. zeggen dat men deze of gene zonde verzwegen, en één of meer heiligschennissen gedaan heeft; 2. alle doodzonden belijden, sedert de laatste goede biecht bedreven.
- V. Wat moet men doen, om de absolutie te ontvangen, als men sedert de laatste biecht geene zonde heeft?
- A. Men moet *vóór* de biecht berouw verwekken over zonde van het vroeger leven, en die op nieuw belijden.
- V. Wat is, om de biecht goed te ontvangen, aan te raden, als men sedert de laatste biecht slechts kleine zonden heeft?
- A. Dat men over groote zonden van vroeger berouw verwekke, en die zonden bij de biecht insluite.
- V. Moet men in deze gevallen die vorige zonden met getal en omstandigheden belijden?
- A. Neen, men kan zich dan in het algemeen van eene zonde, of van een soort van zonde beschuldigen.
- V. Hoe kan men die vroegere zonde bij de biecht insluiten?
- A. Door te zeggen: ik klaag mij in deze biecht aan van deze of gene zonde van mijn vroeger leven.

59 LES. OVER DE VOLDOENING.

- V. Wat wordt in de derde plaats van den kant des zondaars tot de biecht vereischt?
- A. Dat hij bereid zij deschuldige *voldoening* te volbrengen.
- V. Waarom moet men daartoe bereid zijn?
- A. Omdat men zonder daartoe bereid te zijn, geen waar berouw kan hebben over de zonde.
- V. Waarin bestaat de voldoening, welke de priester oplegt?
- A. In eenig werk van boete of *poenitentie* tot straf voor de zonde en ter verbetering des zondaars.
- V. Wanneer moet men de opgelegde poenitentie volbrengen?
- A. Op den tijd door den biechtvader bepaald; en als geen tijd bepaald is, mag men zulks niet te lang uitstellen.
- V. Wat moet men doen, als men de poenitentie vergeten heeft?
- A. Men moet ze op nieuw van den Priester vragen.

- V. Doet men zonde, als men de poenitentie niet volbrengt?
- A. Ongetwijfeld doet men zonde, als men ze met zijne schuld verzuimt te volbrengen.
- V. Hoe moet men zich ten opzigte der voorschriften en raadgevingen van den biechtvader gedragen?
- A. Men moet die bereidwillig aannemen, en trouw opvolgen.
- V. Wat moet men oordeelen van hen, die de raadgevingen en voorschriften des biechtvaders weinig achten?
- A. Dat zij het met hunne verbetering niet opregt en ernstig meenen.
- V. Kunnen wij voor onze zonden ook tot andere voldoeningen verplicht zijn?
- A. Wij kunnen daartoe verplicht zijn; bijv. om sommige verzuimenissen goed te maken; om diefstal, kwaadspreken, ergernis te herstellen; enz. enz.

60 LES. OVER DEN AFLAAT.

- V. Worden ons bij de vergeving van zonden altijd alle straffen der zonden kwijtgescholden?
- A. Neen; dikwijls blijven er voor de vergevene zonden tijdelijke straffen over, welke wij hier of in het Vagevuur moeten afboeten.
- V. Heeft de Kerk de magt, om die overgeblevene straffen te vergeven?
- A. Ja; Christus heeft, zonder beperking, aan Petrus gezegd: *Alles* wat gij ontbonden zult hebben op aarde, zal ook ontbonden zijn in den hemel. Matth. XVI.
- V. Waardoor verleent ons de Kerk kwijtschelding der overgeblevene tijdelijke straffen?
- A. De Kerk verleent ons die kwijtschelding door de *aflaten*.
- V. Wat is een aflaat?
- A. Een aflaat is eene kwijtschelding van tijdelijke straffen, welke wij voor de vergevene zonden nog moeten afboeten.
- V. Worden door de aflaten ook de zonden zelve vergeven?

- A. Neen; alleen de overgeblevene straffen der vergevene zonden.
- V. Hoe velerlei is de afaat?
- A. Tweederlei: volle afaat en gedeeltelijke afaat.
- V. Wat is het onderscheid tusschen beide soorten?
- A. Door een vollen afaat kan men *geheele* kwijtschelding; en door den anderen slechts *gedeeltelijke* kwijtschelding van de overgebleven straffen verkrijgen.
- V. Wat wordt er vereischt om een afaat te verdienen?
- A. Dat men in staat van genade zij, en alles naauwkeurig volbrengt, wat tot het verdienen van dien afaat is voorgeschreven.

61. LES. OVER HET H. OLIESEL.

- V. Wat is het H. Oliesel?
- A. Een Sacrament, door Christus ingesteld, hetwelk door de zalving en het gebed des Priesters aan de zieken, die in stervensgevaar zijn, genade en sterkte mededeelt.
- V. Hoe luiden de woorden der H. Schrift, in welke van het H. Oliesel gesproken wordt?
- A. „Is er iemand ziek onder u, zoo roepe hij de Priesters der Kerk, opdat deze voor hem bidden, hem zalvende met olie in den naam des Heeren, en het gebed des geloofs zal den zieke behouden en de Heer zal hem verligten, en zoo hij in zonde is, zullen deze hem vergeven worden. *Jac. V: 14 en 15.*
- V. Is het H. Oliesel tot de zaligheid noodzakelijk?
- A. Neen; maar men zal het niet zonder zonde verwaarloozen.
- V. Wat schenkt ons het H. Oliesel naar de ziel?
- A. 1. Het vermeerdert de heiligmakende- en schenkt eene bijzondere genade tot versterking tegen de bekorringen. 2. Het vergeeft de dagelijksche en vergeeten doodzonden, en neemt overblijfselen en straffen der zonden weg.
- V. Wat geeft ons het H. Oliesel naar het ligchaam?
- A. Het geeft ons verligting in de ziekte, en ook de gezondheid, als het ons zalig is.

- V. Wie mogen het H. Oliesel ontvangen?
- A. De zieken, die in gevaar zijn van sterven, en het gebruik hunner rede gehad hebben.
- V. Hoe dikwijls mag men het H. Oliesel ontvangen?
- A. Maar ééns in dezelfde ziekte; doch indien het doodsgevaar geheel geweken was, en later terug keerde, zou men het andermaal mogen ontvangen.
- V. In welken staat moet men dit Sacrament ontvangen?
- A. In staat van heiligmakende genade.
- V. Als men het dan onwetend in doodzonde ontvangt?
- A. Dan kan men, met een onvolmaakt berouw, aan de uitwerkselen des H. Oliesels deelachtig worden.
- V. Met welke gevoelens moet men het H. Oliesel ontvangen?
- A. Met gevoelens van berouw, van vertrouwen, en van overgiving aan Gods H. wil.

61. LES. OVER HET PRIESTERSCHAP.

- V. Wat is het Priesterschap?
- A. Een Sacrament, door Christus ingesteld, hetwelk aan de bedienaren der H. Kerk genade en magt mededeelt, om hun ambt behoorlijk waar te nemen.
- V. Leert ons de H. Paulus niet duidelijk dat het Priesterschap genade mededeelt? I Tim. IV: 14.
- A. Ja; hij vermaant zijn leerling Timotheus, dat hij de genade, *door de oplegging der handen* verkregen, niet zoude verwaarloozen.
- V. Welke magt ontvangt men door het Priesterschap?
- A. De magt om de H. Mis op te offeren; onderscheidene Sacramenten te bedienen; Gods woord te verkondigen; en den kerkelijken zegen over personen en zaken uit te spreken.
- Welke plegtige handeling, en welke orden moeten het ontvangen van het Priesterschap voorafgaan?
- V. De kruinschering, de vier kleinere orden, en de grootere orden van Onderdiaken en Diaken.
- A. Wat zijn de geloovigen aan de Priesters verschuldigd?

4. Zij zijn aan de Priesters, als dienaren van Jezus en der Kerk, hoogachting en eerbied verschuldigd.
- V. Behooren wij God, en wel vooral op sommige dagen, om goede Priesters te bidden?
4. Wij behooren hierom vurig te bidden, en wel vooral op de quateremper-dagen, op welke gewoonlijk de Priesters gewijd worden.

63. LES. OVER HET HUWELIJK.

- V. Wat is het Huwelijk?
4. Een Sacrament, door Christus ingesteld, hetwelk man en vrouw tot echtgenooten verbindt, en hun genade mededeelt, om de pligten van hunnen staat behoorlijk te vervullen.
- V. Waardoor weten wij dathetHuwelijk eenSacramentis?
4. Door de algemeene en altijd voortdurende leer der Kerk.
- V. Wat noemt men een Huwelijks-beletsel?
4. Hetgeen een Huwelijk óf *ongeoorloofd* óf *onwettig* maakt.
- V. Mag men met iemand trouwen, als men met een ander trouwbelofte heeft, welke men verplicht is te houden?
4. Neen; dan zoude het huwelijk wel wettig maar *ongeoorloofd* zijn.
- V. Waarom verbiedt de Kerk in den Advent en de Vaste plegtige huwelijks inzegening en huwelijks feesten?
4. Omdat het tijden zijn tot werken van boete en godsdienst bestemd, waarbij geen huwelijks plegtigheden passen.
- V. Waarom worden huwelijken met onkatholieken zoo gestrengelijk door de Kerk verboden en veroordeeld?
4. Omdat daaruit dikwerf twist, onmin, onverschilligheid in de godsdienst, ja soms geloofsverzaking ontstaan.
- V. Kan een gedoopte trouwen met een ongedoopte?

- A. Neen; tusschen dezen is het huwelijk *onwettig*.
- V. Welke verwantschap maakt het huwelijk onwettig?
- A. Bloed- en aanverwantschap (door aanhuwelijking) tot en met den vierden graad; en geestelijke verwantschap, welke uit het Doopsel en 't Vormsel ontstaat.
- V. In wier tegenwoordigheid moeten Katholieken het huwelijk, opdat het *wettig* zij, voltrekken?
- A. In tegenwoordigheid van hun eigen Pastoor, of van iemand door hem gemagtigd, en van twee getuigen.
- V. Kan het huwelijk worden ontbonden?
- A. Neen; „wat God gebonden heeft, zal de mensch niet ontbinden.” Matth. XIX: 6.
- V. In welken staat moet het Huwelijk worden ontvangen?
- A. In staat van heiligmakende genade.
- V. Welke is de beste weg tot een gelukkig huwelijk?
- A. Een braaf en kuisch leven van zijne jeugd af; eene eerbare verkeering, met toestemming zijner ouders begonnen; en het dikwerf ontvangen der H. Communie.

64. LES. OVER HET GEBED EN KRUISTEEKEN.

- V. Welk is het tweede middel om genade van God te verkrijgen?
- A. Het tweede middel is *het gebed*.
- V. Wat is bidden?
- A. Zich met God onderhouden, om God te loven, te danken, of iets van Hem te verzoeken.
- V. Heeft God ons beloofd, dat wij door 't gebed, genade en andere gunsten van Hem zouden verkrijgen?
- A. Ja, Jezus heeft uitdrukkelijk gezegd: „Bidt en gij zult verkrijgen,” en „al wat gij den Vader in mijnen naam zult vragen, zal Hij u geven.”
- V. Zullen wij dan alles verkrijgen, waarom wij bidden?
- A. Ja. als het ons voordeelig is, en wij op de regte wijze bidden.
- V. Hoe moeten wij bidden?
- A. Wij moeten bidden met eerbied en aandacht, met vertrouwen en volharding.

- V. Is het gebed noodzakelijk?
- A. Ja, zonder 't gebed kunnen wij God niet dienen en onze zaligheid niet bewerken.
- V. Wat is dus te vreezen voor hen, die 't gebed verwaarloozen?
- A. Dat zij van God verlaten, in zonde vervallen, en voor eeuwig ongelukkig worden.
- V. Zijn er tijden, waarop wij vooral behooren te bidden?
- A. Ja, vooral 's morgens, 's avonds, voor en na het eten, op Zon- en Feestdagen, bij gevaren en gewigtige aangelegenheden des levens?
- V. Met welke oefening begint men gewoonlijk 't gebed?
- A. Met het kruisteecken, en de daarbij gebruikelijke woorden: In den naam des Vaders, en des Zoons, en des H. Geestes. Amen.
- V. Waartoe vooral strekt het maken van 't kruisteecken?
- A. Tot belijdenis der H. Drievuldigheid, en van onze verlossing door den kruisdood van J. C.; en tot offering van onze gebeden en werken aan God.
- V. Was het kruisteecken altijd in de Kerk gebruikelijk?
- A. Ja; reeds de eerste christenen maakten het vóór en na 't gebed, de nachtrust, het eten, den arbeid, bij gevaren enz.
- V. Toont de Kerk eene groote waarde en kracht aan het maken van 't kruisteecken toe te kennen?
- A. Ja, zij schrijft het voor bij kerkelijke gebeden, zegeningen, bezweringen, het toedienen der Sacramenten, enz.
- V. Met welke gevoelens moet men 't kruisteecken maken?
- A. Met eerbied en vertrouwen, omdat Jezus door 't kruis de wereld verlost, en den duivel overwonnen heeft.

65. LES. OVER HET GEBED DES HEEREN.

- V. Welk is het beste en schoonste gebed?
- A. Het „Onze Vader” of het gebed des Heeren door onzen Heer J. C. zelve geleerd.
- V. Waarom leert ons Jezus, God te begroeten: *Onze Vader, die in de hemelen zijt?*
- A. Om ons vertrouwen op te wekken op Hem, die ons aller vader is; en omdat God vooral in den hemel

woont, en wij daarheen onze gedachten moeten verheffen.

V. Wat verzoeken wij in de eerste bede: „Geheiligd zij Uw Naam”?

A. Dat Gods Naam, d. i. God-zelf door alle menschen moge geheiligd of geëerd worden.

V. Om welk rijk bidden wij in de tweede bede: „Laat ons toekomen Uw rijk”?

A. Wij bidden om het rijk der hemelen.

V. Wat vragen wij in de derde bede: „Uw wil geschiede op aarde als in den hemel”?

A. Dat wij menschen op aarde, Gods wil zoo goed volbrengen als de Engelen in den hemel.

V. Wat verlangen wij te verkrijgen door de vierde bede: „Geef ons heden ons dagelijksch brood”?

A. Wat wij dagelijks voor ligchaamen en ziel noodig hebben.

V. Wat smeeken wij in de vijfde bede: „Vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onze schuldenaren”?

A. Dat God onze schulden, d. i. zonden en straffen vergeve, gelijk wij vergeving schenken aan onze schuldenaren; namelijk aan allen, die ons iets misdaan hebben.

V. Wat verzoeken wij in de zesde bede: „Leid ons niet in bekoring?”

A. Dat God de bekoringen van den duivel, de wereld en het vleesch van ons afwende of ons helpe om ze te overwinnen.

V. Wat vragen wij eindelijk in de zevende bede: „maar verlos ons van den kwade?”

A. Dat God ons verlosse van den duivel, van de zonde, en van alles wat kwaad voor ons kan zijn.

V. Wat beteekent het woordje „Amen.”

A. Het beteekent „dat het geschiede!”

66. LES. OVER DEN GROETE DES ENGELS.

V. Welk gebed voegt men doorgaans bij het Onze Vader?

A. Het *Wees gegroet*, of den groete des Engels.

V. Waarom voegt men dit bij het gebeddes Heeren?

A. Om door Maria ons gebed aan God op te dragen.

- V. Waaruit is het Wees gegroet zamengesteld?
- A. Uit de woorden tot Maria gesproken door den Engel Gabriël, en door Elisabeth; en de woorden door de H. Kerk daarbij gevoegd.
- V. Hoe luiden de woorden van den Engel Gabriël?
- A. »Wees gegroet, (gij zijt) vol van genade, de Heer is met u, gij zijt gezegend boven alle vrouwen!»
- V. Hoe luiden de woorden van Elisabeth?
- A. »En gezegend is de vrucht uws ligchaams!»
- V. Hoe luiden de woorden, welke de H. Kerk er bijgevoegd heeft?
- A. De woorden: »Maria» en »Jezus» en de bede: »H. Maria Moeder Gods! bid voor ons zondaars, nu en in het uur onzes doods. Amen.
- V. Waarom wordt van Maria gezegd Gij zijt vol van genade, en gezegend boven alle vrouwen?
- A. Omdat zij meer dan eenig schepsel met genade is verrijkt, en zij onder alle vrouwen is uitverkoren, om de moeder des Verlossers te zijn.
- V. Mogen wij met een groot vertrouwen de voorspraak van Maria verzoeken?
- A. Ja; hare voorspraak is veelvermogend bij God, en zij heeft eene groote liefde tot ons.
- V. Wanneer mogen wij vooral vertrouwen, dat zij ons door hare voorspraak zal helpen?
- A. Wanneer wij niet slechts haar met vertrouwen aanroepen, maar ook hare deugden trachten na te volgen.

Het Onze Vader en het Wees gegroet.

Onze Vader, die in de hemelen zijt, geheiligd zij Uw Naam: laat ons toekomen Uw rijk: Uw wil geschiede op aarde, als in den hemel. Geef ons heden ons dagelijksch brood: en vergeef ons onze schulden, gelijk wij vergeven onze schuldenaren: en leid ons niet in bekoring; maar verlos ons van den kwade. Amen.

Wees gegroet Maria vol van genade, de Heer is met u, gij zijt gezegend boven alle vrouwen en gezegend is de vrucht uws ligchaams Jezus. Heilige Maria Moeder Gods! bid voor ons zondaars, nu en in het uur onzes doods. Amen.

Oefening van de goddelijke deugden en van berouw.

G E L O O F.

Mijn Heer en mijn God, ik geloof dat Gij één God zijt; één in wezen en drievuldig in personen; ik geloof dat de tweede Persoon der Heilige Drievuldigheid voor ons is mensch geworden; en dat Gij het goede loont en het kwade straft: ik geloof alles, o mijn God, wat gij geopenbaard hebt, en door de H. Kerk te gelooven voorstelt; want gij zijt de oneindige waarheid, die alles weet en niemand kunt bedriegen. In en voor dit geloof wil ik leven en sterven.

H O O P.

Mijn Heer en mijn God, ik hoop met een vast betrouwen door de verdiensten van Jezus van U te zullen verkrijgen den Hemel en alle middelen daartoe noodig: dit hoop ik, omdat Gij het beloofd hebt, die oneindig magtig, goed en getrouw in uwe beloften zijt. In deze hoop wil ik leven en sterven.

L I E F D E.

Mijn Heer en mijn God, ik bemin u boven al uit geheel mijn hart, omdat Gij het opperste goed en alle liefde waardig zijt: ik bemin mijnen evennaaste gelijk mij zelven om U. In deze liefde wil ik leven en sterven.

B E R O U W.

Mijn Heer en mijn God, mijne zonden zijn mij leed uit den grond van mijn hart, niet alleen omdat ik daardoor van U, regtvaardige God! straffen verdiend heb, maar ook omdat ik daardoor U, die mijn opperste goed en alle liefde waardig zijt, heb vergramd: ik haat en verzaak de zonden uit liefde tot U, en ik neem mij vast voor, met de hulp uwer genade mijne zonden te biechten, mijn leven te beterea, en liever te sterven dan U ooit met eenige doodzonde te vergrammen.